

บทที่ 4

ยุคกลาง

สาระสำคัญ

1. เพื่อเรียนรู้ว่ายุคกลางเป็นยุคเชื่อมต่อระหว่างยุคโบราณกับยุคใหม่
2. เพื่อเรียนรู้เรื่องสามสถาบันในสมัยกลาง คือ อารยชน คริสต์ศาสนา และระบอบฟิวดัล
3. เรียนรู้เรื่องการแข่งขันระหว่างฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร
4. เรียนรู้เรื่องความสำคัญของคริสต์ศาสนาในยุคกลางและสมัยที่พระสันตปาปาเรื่องอำนาจที่สุดคือสมัยพระสันตปาปาอินโนเซนต์ที่ 3
5. เรียนรู้เรื่องการสถาปนาอาณาจักรในฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส และอังกฤษ
6. เรียนรู้เรื่องการสิ้นสุดยุคกลางและการเริ่มต้นยุคใหม่

ระยะเวลาระหว่างการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตกเมื่อประมาณ ค.ศ. 500 ถึง ค.ศ. 1050 นั้นถูกเรียกว่ายุคมืด ซึ่งคำว่า “มืด” หมายถึงความมืดทางวัฒนธรรมที่ยุติลงพร้อมกับการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก แต่นักประวัติศาสตร์หลายท่านไม่เห็นด้วยกับทัศนะนี้และยินดีที่จะเรียกยุคนี้ว่ายุคกลางตอนต้นมากกว่า เพราะคำว่า “มืด” ย่อมหมายถึงการปราศจากแสงสว่างทั้งหมด แต่ยุคกลางยังมีแสงสว่างอยู่คือศาสนาที่ได้มีส่วนถ่ายทอดอารยธรรมเกรโก-โรมัน ไว้ด้วยบางส่วนแม้จะไม่ใช่อารยธรรมที่สมบูรณ์นักก็ตาม

อันที่จริง อารยธรรมเกรโก-โรมันได้เสื่อมลงตั้งแต่เมื่อสถานการณ์ภายในจักรวรรดิมีแต่ความสับสนวุ่นวาย ชาวโรมันหลงใหลสิ่งบันเทิงใจโดยไม่สนใจว่าความเสื่อมกำลังขยายตัวไปทุกด้าน ทั้งนี้เพราะเหตุวิบัตินั้นเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ตั้งแต่การที่บ่อนชายนแดนถูกทิ้งร้าง กองทหารลีเจียนถูกเรียกตัวกลับ ท่อส่งน้ำเริ่มไม่มีน้ำไหลและไม่มีผู้สนใจวัฒนธรรมนอกจากความหรูหราฟุ่มเฟือยเท่านั้น ฟอรัมและโคลอสเซียมถูกทิ้งให้ปรักหักพัง จนในที่สุดเมื่ออารยชน

บุกเข้าโจมตี ชาวโรมันอาจจะเริ่มรู้สึกตัวในตอนนั้น แต่ก็สายเกินกว่าที่จะดำเนินการใด ๆ ได้ จักรวรรดิจึงต้องล่มสลายไปใน ค.ศ. 476¹

ส่วนระยะเวลาที่เรียกว่ายุคกลางคือยุคระหว่างยุคอารยธรรมคลาสสิกหรืออารยธรรม เกรโก-โรมันเมื่อเริ่มอับแสงจนถึงยุคใหม่ คำว่ายุคกลางมาจากคำว่า “Middle Age” หรือ “medius” หมายถึง “middle” และ “aevum” หมายถึง “age” แบ่งออกเป็น

1. ยุคกลางตอนต้น (Early or Low Middle Age) : ค.ศ. 500–1050
2. ยุคกลางตอนกลาง (Middle or High Middle Age) : ค.ศ. 1050–1270
3. ยุคกลางตอนปลาย (Late or Later Middle Age) : ค.ศ. 1270–1520

รวมระยะเวลาของยุคกลางคือระหว่าง ค.ศ. 500–1500

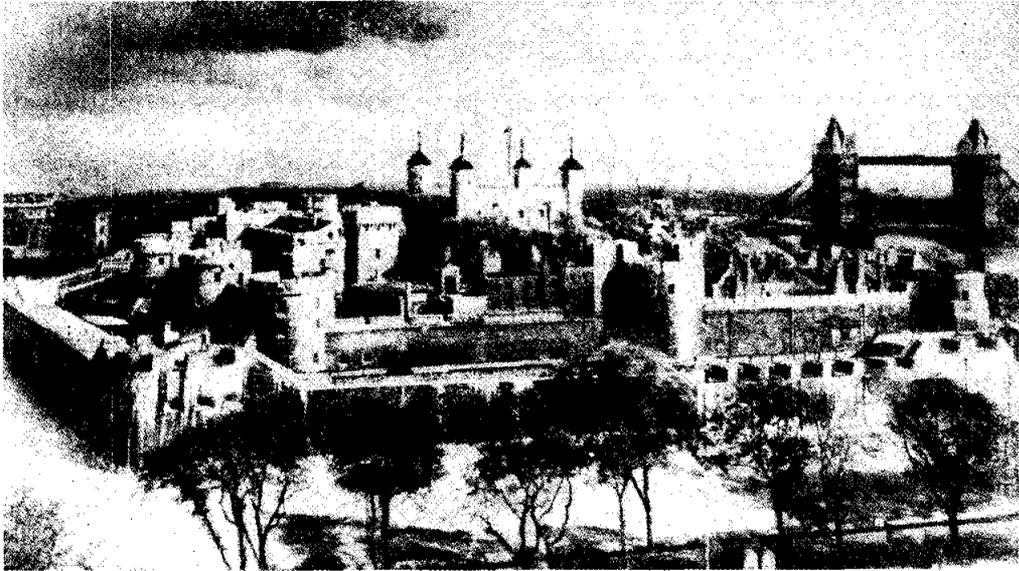
ยุคกลางตอนต้น (ค.ศ. 500–1050)

ยุคกลางตอนต้นเริ่มเมื่อนารยชนสาขาต่าง ๆ เริ่มเข้ายึดครองดินแดนของจักรวรรดิโรมัน เช่น การยึดครองสเปนโดยพวกวิสิกอธ (Visigoths) พวกออสโตรกอธ (Ostrogoths) ปกครองอิตาลี แองเกิลส์กับแซกซอน (Angles and Saxons) ปกครองอังกฤษ และแฟรงค์ (Franks) ปกครองแคว้นกอล (Gaul) หรือต่อมาคือดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส ประมุขของดินแดนเหล่านี้มิได้จัดระเบียบการปกครองหรือการเมืองที่ทำให้ประชาชนในดินแดนเหล่านี้เป็นสุขได้

ในด้านพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมคือการทำพ่อค้าต้องเผชิญภัยจากการปล้นสดมภ์ และการไม่มีตลาดการค้าอีก งานอุตสาหกรรมหยุดชะงักทำให้ประชาชนว่างงานต้องพากันเดินทางไปหางานทำในเมืองใหญ่ ไม่มีผู้นำที่เข้มแข็งอีกต่อไป ถนนหนทางไม่ได้มีการจัดระบบใหม่ และยังทำลายระบบเดิมที่จักรวรรดิโรมันเคยทำมาแล้วด้วย

อย่างไรก็ตาม ได้มีนารยชนที่ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนาคือแฟรงค์ (Franks) ขณะ ที่คริสต์ศาสนาที่โรมสามารถพัฒนาเป็นอำนาจรัฐแบบสากลรัฐ (Universal) ร่วมกันวางพื้นฐานของวัฒนธรรมคลาสสิกไว้บางส่วน โดยศาสนจักรเป็นศูนย์อำนาจทางการเมือง เพราะพระสันตปาปาได้เป็นผู้สวมมงกุฎถวายกษัตริย์แฟรงค์สมัยพระเจ้าจักรพรรดิชาร์เลอมาญ สถาปนาเป็นกษัตริย์แห่งจักรวรรดิโรมันใน ค.ศ. 800 แสดงความร่วมมือกันเป็นอย่างดีระหว่างศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักรตั้งแต่นั้น

¹ William F. Ricketson and Jean C. Ricketson, *Overview of Western Civilization*, p. 65.

หอคอยแห่งลอนดอน (The Tower of London) ป้อมแบบเมดิเอวัล (ยุคกลาง) บนฝั่งแม่น้ำเทมส์
(ที่มา : William Habberton, Man's Achievement Through the Ages)

ถนนสายหนึ่งในยุคกลาง

การใช้เชือกรอกยกของในยุคกลาง

เหตุการณ์ในตอนปลายยุคกลางตอนต้น (ประมาณ ค.ศ. 1000-1050) เป็นเหตุการณ์ที่มีส่วนสร้างลักษณะของอารยธรรมยุคกลางในส่วนต่าง ๆ ได้แก่ การสถาปนาครีสต์ศาสนาเป็นศาสนาสากล ระบอบฟิวดัลตั้งมั่นในยุโรปตะวันตก ราชอาณาจักรแฟรงค์ถูกแบ่งแยกเป็นอาณาจักรฝรั่งเศสกับเยอรมัน เกิดคลื่นการรุกรานใหม่ของไวคิงส์จากสแกนดิเนเวียเข้าปล้นชายฝั่งทะเลยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 8 และ 9 สเปนส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของมอสเล็ม ชาวอาหรับยึดครองตะวันออกใกล้กับอัฟริกาเหนือ และไบแซนไทน์ยังคงอิทธิพลทางตะวันออกเฉียงใต้ของยุโรป ขณะที่รัสเซียเริ่มสถาปนาอาณาจักรคิวนามีศูนย์กลางที่ เมืองเคียฟ (Kiev)²

1. ลักษณะเด่นของยุคกลาง

ความเป็นยุคกลางที่ไม่ใช่ “ยุคมืด” นั้นหมายถึง “ความสว่าง” ในบางส่วนซึ่งไม่อาจเทียบได้กับ “สันติสุขโรมัน” (Pax Romana) แต่ก็สามารถทำให้มนุษย์มีความสุขสงบได้จนถึงขั้นที่มีการพัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี และยังก่อให้เกิดสถาบันใหม่ ๆ ท่ามกลางความวุ่นวายนั้น

คนในสมัยกลางไม่รู้หนังสือ แต่ไม่ใช่คนโง่หรือไม่แสวงหาความรู้ เพราะคนในสมัยกลางจะเรียนรู้ด้วยของจริง คือ การดู การฟัง เช่น การศึกษาเรื่องราวทางคริสต์ศาสนาจากภาพวาดในวัด หรือจากละคร การเรียนวิชาชีพก็อาศัยการเรียนและการฝึกจริงกับผู้ประกอบอาชีพนั้น เช่น การศึกษาเรื่องการเป็นช่างโลหะก็จะไปฝึกงานกับช่างโลหะ เป็นต้น

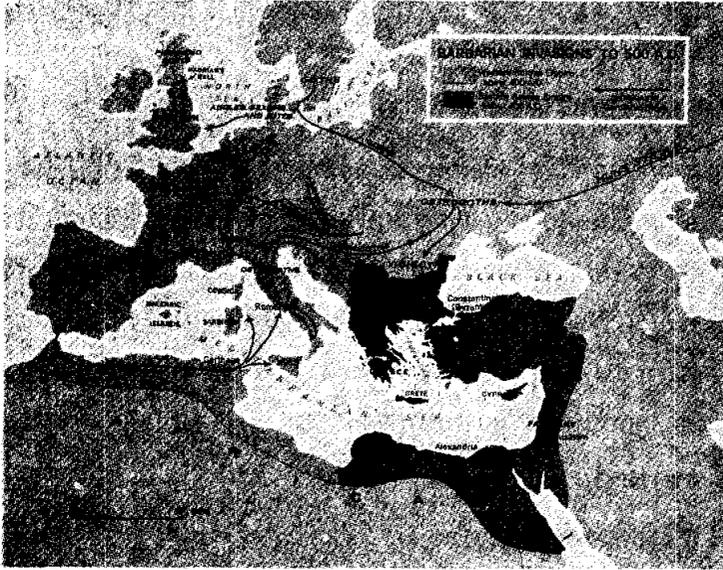
สถาบันสำคัญในสมัยกลางคือคริสต์ศาสนาในฐานะมีส่วนสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะคริสต์ศาสนามีอิทธิพลเหนือสังคม และความเชื่อของผู้คนในสมัยนั้น พระเป็นผู้นำทางความคิดและความรู้ต่าง ๆ เพราะพระจะเป็นผู้เก็บเอกสารต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยกรีก-โรมัน เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียน มหาวิทยาลัย และเป็นผู้ทำการสอนจนถึงสมัยของลัทธิวีรคติ และสงครามครูเสดก็แสดงถึงอิทธิพลของศาสนาเป็นอย่างมาก³

สรุปสภาพสังคมในยุคกลางคือแบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) คือการพึ่งพากันระหว่างเจ้า (Lord) กับข้า (Vassals) มีความผูกพันกันคือที่ดิน (fiefs) อนุรักษชนผู้มีส่วนในการวางพื้นฐานอารยธรรมคืออนุรักษชนเยอรมัน (Germanic Tribes) ผู้รุกรานอาณาจักร

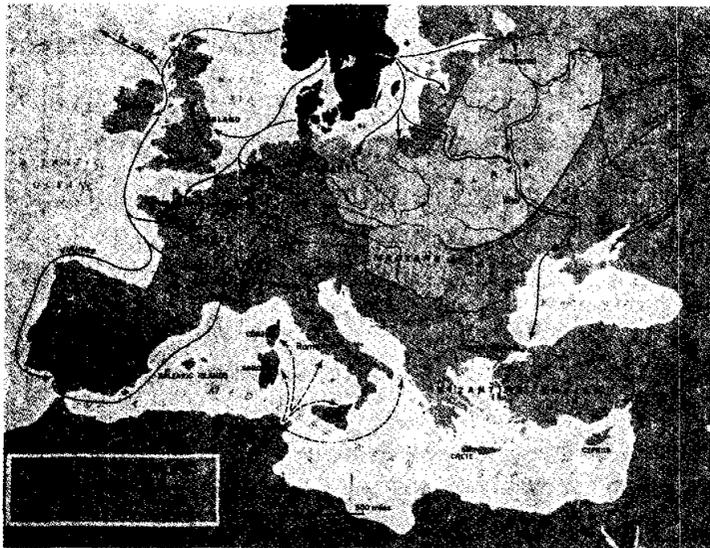
² Edward Mcnall Burns. **World Civilization Volume I : To 1715**, pp. 106-107.

³ John B. Harrison and Richard E. Sullivan. **A Short History of Western Civilization**,

โรมันเอง มีศูนย์กลางที่แคว้นโกล (Gaul) และอิตาลี ครั้นแล้วจึงค่อย ๆ แผ่อิทธิพลไปทั่วยุโรปด้วยพลังผลักดันสำคัญคือคริสต์ศาสนา

การรุกรานของอนารยชนเข้ามาในยุโรป ประมาณ ค.ศ. 400-500

การรุกรานของอนารยชนเข้ามาในยุโรประหว่าง ค.ศ. 800-1,000
(ที่มา : Anatole G. Mazour, *Men and Nations*), p. 142.

ในเวลาใกล้เคียงกันนั้น ดินแดนตะวันออกกลางจะเป็นจุดเชื่อมที่สำคัญระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก ได้เกิดอารยธรรมสำคัญที่มีส่วนเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของผู้คนในบริเวณนี้เป็นอย่างมากคืออารยธรรมอิสลาม ซึ่งกำเนิดขึ้นในบริเวณทะเลทรายอาราเบีย ต่อมาได้แพร่ขยายไปทางตะวันตกและตะวันออก

2. บทบาทของสามสถาบันในยุคกลาง

สามสถาบันที่กล่าวถึงคือ อนารยชน คริสต์ศาสนา และระบอบฟิวทัล มีส่วนในการพัฒนายุคกลางแบบค่อยเป็นค่อยไป จากสมัยเสื่อมของอาณาจักรโรมันจนถึงการรุกรานของอนารยชน ที่ได้เกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมคริสต์ศาสนาไปถึงเมื่อระบอบฟิวทัลรุ่งเรืองที่สุดในคริสตศตวรรษที่ 12 และ 13 เป็นระยะที่คริสต์ศาสนาเรืองอำนาจ และระบอบฟิวทัลขยายอิทธิพลกว้างขวาง แต่เมื่อคริสตศตวรรษที่ 14 และ 15 ทั้งสองสถาบันก็กลับลดอิทธิพลลงเมื่อเกิดลักษณะของอารยธรรมสมัยใหม่แทนที่

2.1 อนารยชน

ก. อนารยชนเยอรมัน

1. อนารยชนเยอรมันมีแหล่งกำเนิดในสแกนดิเนเวีย ตั้งถิ่นฐานที่บริเวณประเทศเดนมาร์ก ทางเหนือของเยอรมันและสวีเดน ระหว่าง 2,000-1,000 ปีก่อนคริสตกาล ก่อนที่จะเริ่มอพยพลงทางใต้ ตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกเฉียงใต้

2. ชาวเยอรมันตะวันตก (West Germans ; Teutons) อพยพลงใต้ผ่านเยอรมันนี้เข้าแทนที่พวกเคลท์(Celtic)และเดินทางข้ามแม่น้ำไรน์เมื่อประมาณคริสตศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล

1) หนึ่งในกลุ่มชาวเยอรมันตะวันตกนี้เรียกว่า“เยอรมนี”(Germani) เป็นชื่อที่ชาวโรมันใช้เรียกอนารยชนทุกสาขาที่เข้ารุกรานกรุงโรมขณะนั้น และเรียกที่อยู่ของอนารยชนว่า “Germania”⁴

---

⁴ Tacitus นักประวัติศาสตร์โรมัน เขียนเรื่องเกี่ยวกับอนารยชนไว้ในหนังสือของเขาชื่อ “De Germania” บรรยายว่า “พวกเยอรมันมีดวงตาสีฟ้าเข้ม ผมแดง ร่างกายแข็งแรง แต่ไม่ค่อยอดทน สามารถทนความหิว และความหนาว กินจุ นับถือเทพเจ้าหลายองค์ แต่มีเทพเจ้าสูงสุดคือโอดินหรือโอดิน (Woden or Odin) เป็นเทพสูงสุด และเป็นเทพแห่งสงคราม

พวกเยอรมันเผ่าต่าง ๆ มักจะมีการทำสงครามระหว่างกัน โดยมีความหวังว่าเมื่อตายแล้วจะมีโอกาสได้ขึ้นสวรรค์ของนักรบคือ “Valhalla” มีการฝึกศิลปะแบบพอมด มีการบูชาสัตว์ทั้งสัตว์และมนุษย์ การตัดสินใจที่ต้องการความยุติธรรมมักจะใช้วิธีโบราณ เช่น การลุยไฟ หรือการต่อสู้กัน ถ้าคนที่ถูกกล่าวหาสามารถเดินบนกระดานไฟหรือชนะผู้กล่าวหาในการต่อสู้ก็เท่ากับเป็นการให้เทพเจ้าพิสูจน์แล้วว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ชื่อเทพเจ้าเหล่านี้ปรากฏเท่าที่เรารู้จักคือ Tie, Woden, Thor, Frig, (Tuesday, Wednesday, Thursday และ Friday) แต่หลังศตวรรษที่ 4 พวกเยอรมันเหล่านี้ก็ได้ค่อย ๆ หันไปปรับนับถือศาสนาคริสต์.

2) อนารยชนได้เข้าคุกคามแคว้นโกลของโรมันในคริสต์ศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสตกาล แต่ถูกปราบปรามโดยจูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar) อนารยชนหันไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำให้ไม่มีการอพยพเคลื่อนย้ายไปที่ไหนอีก และต่อมากลับกลายเป็นพ่อค้าทำการค้ากับกองทัพโรมัน

3) อนารยชนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานคือพวกอเลมันนี (Alemanni) แฟรงก์ (Franks) และแซกซอน (Saxons)

3. ชาวเยอรมันตะวันออก (East Germans)

พวกแรกคือกอธ (Goths) เดินทางเข้าไปในรัสเซีย จนถึงบริเวณทะเลดำเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 3

1) พวกกอธได้แบ่งออกเป็น 2 สาขา คือวิสิกอธ (Visigoths) หรือ West Goths) และออสโตรกอธ (Ostrogoths หรือ East Goths)

2) ภาษาของกอธ (Gothic) กลายเป็นภาษาลายลักษณ์อักษรของเยอรมันเป็นภาษาแรก

ข. อนารยชนต่าง ๆ และราชอาณาจักรสมัยแรก

หนังสือเรื่อง “The Gallic Wars” หรือ “สงครามกับโกล” ของซีซาร์เมื่อราว 51 B.C. บันทึกไว้ว่าพวกเยอรมันหรือพวกโกล เป็นนักล่าสัตว์ และนักการทหารมากกว่าจะเป็นเกษตรกร แต่ถึงกระนั้นก็มีพวกที่ทำงานด้านปศุสัตว์และทำไร่อยู่ไม่น้อย แต่งกายด้วยหนังสัตว์และใช้เนื้อสัตว์ป่าที่ล่ามาได้เป็นอาหารพร้อมกับปลา นมและเนย พวกนี้ไม่ใช่พวกพเนจรแล้ว เพราะรู้จักทำนมและเนย และอยู่เป็นที่ มีหัวหน้าคุ้มกันเป็นหมู่ ๆ

อนารยชนเยอรมันเหล่านี้ได้เริ่มบุกเบิกโจมตีอาณาจักรโรมันเมื่อตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 5 จนในที่สุดได้มีบทบาทครอบครองอาณาจักรโรมันตะวันตกไว้ทั้งหมด แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ วิสิกอธ (Visigoths) โจมตีกรุงโรมเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 410 แล้วจึงบุกขึ้นไปตั้งอาณาจักรอยู่ทางภาคใต้ของฝรั่งเศสและภาคเหนือของสเปน ต่อมาจึงบุกเข้าโรมอีกใน ค.ศ. 476 มีประมุขคนสำคัญคือ โอดัวเซอร์ (Odoacer) ส่วนออสโตรกอธ (Ostrogoths) มีประมุข คือ ทีโอดริค (Theodoric) สามารถปราบโอดัวเซอร์ได้ตั้งเมืองหลวงที่เมืองราเวนนา (Ravenna) ทางภาคเหนือของอิตาลี จนถึงประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 6 จึงถูกจักรพรรดิจัสติเนียนแห่งจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine) ยึดแหลมอิตาลีกลับไปรวมเป็นดินแดนจักรวรรดิโรมันตะวันออก (ค.ศ. 554)

นอกจากนี้ มือนารยชนอื่น ๆ อีกคือ ฮัน (Huns) เป็นนารยชนจากเอเชียที่รุกไล่พวกกอซเข้าไปในจักรวรรดิโรมัน มีผู้นำคือออตติลา (Attila) เข้าคุกคามยุโรปตะวันตกแต่ในที่สุดเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในการรบที่เมืองชาลองใน ค.ศ. 451

ลอมบาร์ด (The Lombards) เริ่มรุกรานอิตาลีเมื่อ ค.ศ. 568 เป็นต้นไป ยึดภาคเหนือของกลุ่มแม่น้ำโปไว้เป็นที่มั่น แล้วรุกต่อไปยังภาคใต้ ต่อมาดินแดนแถบนี้จึงได้ชื่อว่าแคว้นลอมบาร์ดี พวกนี้ต้องต่อสู้กับข้าหลวงของจักรวรรดิตะวันออก การสู้รบกันทำให้สังหารราชที่กรุงโรมมีอำนาจมากขึ้นจนเป็นอำนาจที่ 3 ในอิตาลี คือไม่ฟังคำสั่งของข้าหลวงและต้องพึ่งตัวเองในการต่อต้านพวกลอมบาร์ด พฤติการณ์นี้ช่วยให้โปปมีความสำคัญมากขึ้นจนได้รับการยกย่องเป็นสันตปาปา มีบทบาทเหนือพระจักรพรรดิและในกาลต่อมาก็กลายเป็นผู้มีอิทธิพลยิ่งใหญ่ในสมัยนั้น

พวกแองเกิลส์และแซกซัน (The Angles and Saxons) มีชัยชนะเหนือพวกโรมันและพวกเคลท์ (Celts) ในบริเตน และสถาปนาอาณาจักรเยอรมันขึ้นให้ชื่อตามนามของพวกแองเกิลส์ว่า “England”

พวกแวนเดิล (The Vandals) ภายใต้การนำของไกเซอริค (Gaiseric) เข้าทำลายอาณาจักรของพวกโกลส่วนใหญ่ ก่อนที่จะรุกรานสเปนเข้าไปในแอฟริกาและตั้งราชอาณาจักรขึ้นที่นั่น ครั้นแล้วก็เริ่มเข้าปล้นจักรวรรดิรวมทั้งกรุงโรมด้วย (ค.ศ. 455) แต่ถูกปราบปรามโดยจักรวรรดิตะวันออกเมื่อปี ค.ศ. 533

พวกเบอร์กันเดียน (The Burgundians) ผู้สถาปนาราชอาณาจักรในไกลภาคใต้แถบหุบเขาแห่งลุ่มน้ำโรน

พวกแฟรงค์ (Franks) เป็นชาติกึ่งเยอรมนีสายาหนึ่ง ตั้งถิ่นฐานบริเวณชายฝั่งแม่น้ำไรน์ เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ใช้อกฎหมายต่างกัน คือ

- 1) ซาเลียน แฟรงค์ (Salian Franks) ทางเหนือ
- 2) ริปัวเรียน แฟรงค์ (Riparian Franke) ทางใต้

ซาเลียน แฟรงค์ รบแพ้ชาวโรมันใน ค.ศ. 358 ได้ไปตั้งถิ่นฐานทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแคว้นโกลในดินแดนเบลเยียมปัจจุบันที่เรียกว่า “foederati” ของโรมัน ต่อมาได้ร่วมรบเป็นพันธมิตรกับโรมันมาตลอดแต่พวกนี้จะไม่ชอบโรมันเลยจึงพยายามที่จะเรียกร้องเอกราชอยู่ตลอดเวลา (คำว่า “Frank” นี้มีความหมายมาจาก “Free”) จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 5 จึงขยายลงทางใต้ในเขตโกล ซึ่งปัจจุบันคือประเทศฝรั่งเศส

สภาพทั่วไปของอนารยชน

1) เศรษฐกิจ ส่วนใหญ่มีอาชีพล่าสัตว์ เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู ทำไร่ และปล้นสดมภ์

2) การเมืองการปกครอง มีหัวหน้าปกครองเริ่มจากการคัดเลือก ต่อมาเปลี่ยนเป็นการสืบทายาท แต่ละหมู่บ้านปกครองตนเองมีการประชุมเดือนละครั้ง ผู้ชายเท่านั้นมีสิทธิร่วมประชุม ต่อมาเกิดเป็นกลุ่มชนชั้นปกครองรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางและกษัตริย์มีอำนาจมากขึ้น

3) ระบบการทหาร เป็นแบบความผูกพันระหว่างนักรบกับหัวหน้าของตนบรรดาชายหนุ่มที่รักการผจญภัยต้องการแสวงหาเกียรติยศ ทำการปฏิญาณตนแสดงความจงรักภักดีต่อหัวหน้าหรือนักรบผู้มีชื่อเสียง ซึ่งหัวหน้าก็ให้ความอุปการะ และให้ที่อาศัย เป็นการตอบแทนความจงรักภักดีนั้น ประเพณีนี้เรียกว่า “Comitatus”

4) สังคม มีหน่วยการเมืองเล็กที่สุดคือครอบครัว โคตรตระกูล ต่อมาขยายกว้างเป็นชาติพันธุ์ที่มีสายโลหิตเดียวกัน มีทาสหนี้สินและเชลยศึกทำหน้าที่ช่วยงานในครอบครัว

5) การตัดสินคดี เป็นแบบกฎประจำเผ่า ลงโทษต่างกันตามแต่จะตกลงคือ

ก) ใช้การชดเชยเงินในกรณีที่ทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง

ข) การตัดสินคดีขึ้นอยู่กับศาลาบาบตัน หรือการยอมสบบถ เพื่อให้ลงโทษแบบใดแบบหนึ่ง

ค) การพิจารณาคดีสำคัญใช้วิธีการลงโทษจนทนไม่ได้หรือฝีมือในการต่อสู้ว่าชนะหรือแพ้

ง) ไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษร

6) ศาสนา

ก) เป็นการนับถือเทพหลายองค์ และมีการบูชาเทพวิญญาณภายในครอบครัว มีคำว่า “Easter” มาจากคำในภาษาเยอรมนิกคือ “Easter” คือเทวีแห่งฤดูใบไม้ผลิ

ข) พัฒนาต่อมาเป็นการทำพิธีบูชาเทพสำคัญหลายองค์ที่สำคัญคือเทพเจ้าแห่งท้องฟ้าคือธอร์ (Thor)

ค) การเชื่อถือขึ้นอยู่กับความสนใจด้วยเรื่องเล่าและเทพปกรณัม

ง) เมื่ออนารยชนเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนานั้นส่วนใหญ่จะเปลี่ยนไปนับถือนิกาย

“Arianism” จากคอนสแตนติโนเปิล นอกจากพวกแฟรงค์

จ) มีการแปลคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษาโกธิค (Gothic) โดยบิชอปอัลฟีราส (Bishop Ulfilas) แห่งคอนสแตนติโนเปิลในคริสต์ศตวรรษที่ 4 ทำให้ชาวเยอรมันได้มีภาษาเขียนเป็นครั้งแรก⁵

อนารยชนปกครองอาณาจักรโรมัน

การปกครองอาณาจักรโรมันแต่เดิมนั้นจะอยู่ภายใต้ระบบเดียวกันหมด มีศูนย์กลางคือกรุงโรม แต่เมื่ออนารยชนเข้าปกครองจึงแบ่งอาณาจักรย่อยปกครองตนเองเป็นเอกเทศ บ้านเมืองค่อนข้างสับสน การค้าขายเพราะถนนหนทางถูกตัดขาด มีโจรสลัดออกทำการปล้นสดมภ์ทั่วไป บรรดาช่างฝีมือกลายเป็นคนว่างงาน ชาวเมืองต้องอพยพหลบหนีออกไปอยู่ชนบท วัฒนธรรมและวิทยาการต่าง ๆ ไม่ได้ได้รับความสนใจอีก พวกเยอรมันได้ทำลายห้องสมุดและพิพิธภัณฑสถานทำให้ยุคนี้ได้ชื่อว่า “ยุคมืด” ซึ่งหมายถึงยุคมืดทางศิลปวิทยาการ และต่อมาเมื่อคริสต์ศาสนาแพร่หลายเข้ามาความรู้นอกศาสนาก็ยังกลายเป็นสิ่งต้องห้ามอีก

การปกครองอาณาจักรโรมันของอนารยชนคือ

1. อนารยชนจะแบ่งออกเป็นสาขาต่าง ๆ แต่มีภาษาเดียวกันคือ “ติวตันนิค” (Teutonic) หัวหน้าของแต่ละชาติกุลมีอำนาจเต็มทีในระหว่างสงคราม เมื่อยึดอาณาจักรโรมันได้กลับยอมรับอารยธรรมหลายด้าน แต่ชาวโรมันกับเยอรมันจะมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันมาก กล่าวคือ พวก เยอรมันนั้นเคยแต่เป็นเจ้าของที่ดินผืนเล็ก ๆ ส่วนชาวโรมันคุ้นเคยกับการที่จะถือที่ดินแดนทั้งหมดตลอดภาคพื้นทะเลเมดิเตอร์เรเนียนนั้นเป็นของโรมัน ดังนั้นผู้นำส่วนใหญ่ของเยอรมันจึงไม่ได้คิดครอบครองจักรวรรดิทั้งหมดเป็นจักรวรรดิเดียว อาณาจักรทางตะวันตกจึงอยู่ในภาวะกระจัดกระจายเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยมากกว่าที่จะรวมกันเป็นปึกแผ่น

2. ชาวเยอรมันไม่สร้างเมืองแม้ในสมัยที่มีการสถาปนานครรัฐแบบกรีก-โรมัน พวกเยอรมันจะยังคงรักชีวิตแบบชนบท นครใหญ่ของเยอรมันจึงเป็นเพียงการตั้งศูนย์กลางอำนาจของคณะผู้ปกครองที่ล้อมรอบด้วยกระท่อมแบบชานาที่เข้ามาพึ่งพาความปลอดภัยของตนเท่านั้น

3. ชาวเยอรมันเป็นนักรบที่มักก่อสงครามระหว่างกันอยู่เสมอ จึงไม่มีเวลาพอที่จะศึกษาวัฒนธรรมโรมัน ดังนั้นเมื่อชาวเยอรมันเข้ามาอยู่ภายในอาณาจักรมากเพียงใด

⁵ Edward Mcnall Burns, World Civilization I : To 1715, p. 107 -110.

อาณาจักรโรมันก็ยังเสื่อมทราลงเพียงนั้น

4. ชาวเยอรมันไม่เคยชินกับกฎหมายและระเบียบที่ชาวโรมันจัดวางไว้ เพราะแบบแผนนั้นไม่ตรงกับแบบแผนการดำรงชีวิตของเยอรมัน การตัดสินใจของชาวเยอรมันจะขึ้นอยู่กับการใช้อำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวกำหนด เช่น การต่อสู้ หรือการสาบานตัวเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์⁶

ค. การสถาปนาราชอาณาจักรแฟรงค์ (The Frankish Kingdom)

1. ราชอาณาจักรเมโรแวงเจียน (The Merovingian Kingdom)

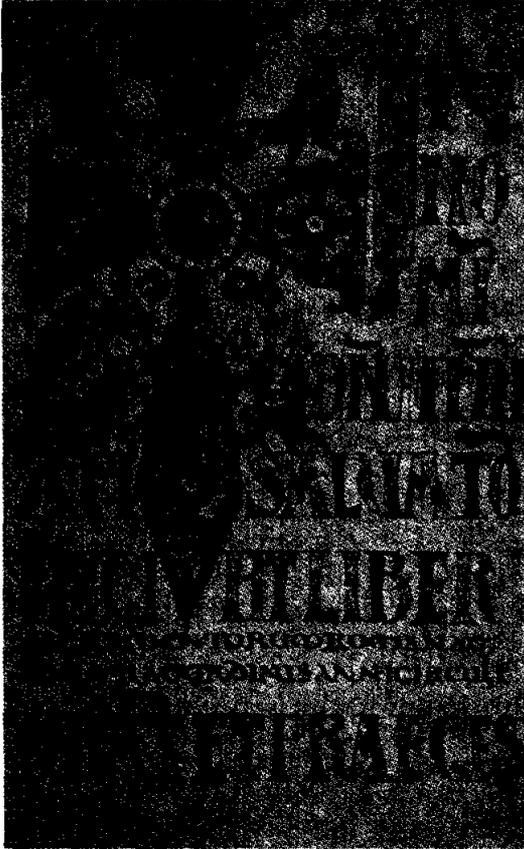
เมื่ออาณาจักรโรมันถึงแก่กาลอวสานในช่วงปี ค.ศ. 400 นั้น ความสับสนอลเวงทั้งในทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจก็เกิดขึ้นทั่วไปในยุโรปตะวันตก ไม่มีรัฐบาลใดดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องฝ่าทวนกระแสคลื่นการรุกรานของอนารยชน ถึงกระนั้นก็นับว่ายังโชคดีที่ในท่ามกลางความปั่นป่วนและความแตกแยกดังกล่าวนั้น ยังมีอนารยชนกลุ่มหนึ่ง คือพวกแฟรงค์ได้เริ่มเดินทางเข้าไปในอาณาจักรโรมัน ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 300 ไปตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไรน์ ต่อมาจึงมาตั้งถิ่นฐานที่ทางเหนือแคว้นโกล ซึ่งปัจจุบันคือประเทศเบลเยียมกับเนเธอร์แลนด์⁷

กษัตริย์ของพวกแฟรงค์คือโคลวิส (Clovis : ค.ศ. 466-511) ได้สถาปนาราชวงศ์เมโรแวงเจียนตามชื่อของบรรพบุรุษแห่งสกุลคือ “เมโรเวก” (Meroveg)⁸ ใน ค.ศ. 481 ซึ่งจักรวรรดินี้ได้เจริญต่อมาเป็นกำลังสำคัญของยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 8 และ 9 ต่อมาขยายไปถึงแม่น้ำลัวร์ (Loire) รวมอำนาจกษัตริย์ชาวแฟรงค์อื่น ๆ ไว้ด้วยกัน ทั้งยังสามารถปราบปรามอนารยชนต่างสาขา ชักนำให้ชาวแฟรงค์ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนาเพราะโคลวิสได้อภิเษกกับเจ้าหญิงคริสเตียนใน ค.ศ. 496 ทำให้จักรวรรดิแฟรงค์ได้รับการสนับสนุนจากสันตปาปา สถาปนาเมืองหลวงคือปารีส และขยายอาณาเขตออกไปครอบครองดินแดนทั้งหมดซึ่งในปัจจุบันคือฝรั่งเศส เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และบางส่วนของเยอรมนีตะวันตก

⁶ Alice Magenis and John Conrad Appel, *A History of the World* (New Delhi-I : Eurasia Publishing House, 1963), pp.155-156.

Anatole G. Mazour and John M. Peoples. *Men and Nations*, (New York : Harcourt Brace Janovich, 1976), p. 6.

⁸ บางแห่งสะกดว่า “Meroweck” เป็นชื่อวีรบุรุษของพวกแฟรงค์ซาลิก ได้รวมพวกแฟรงค์และวิสิกอธ ปราบพวกอื่นในสงครามที่ซาลอง (Chalon) สามารถสร้างราชอาณาจักรของแฟรงค์ได้เป็นครั้งแรก.

นำเสียดายที่ทายาทของโคลวิสทรงอ่อนแอและประเพณีการตัดแบ่งที่ดินให้พระโอรสทำให้อาณาจักรแตกแยก เมื่อโคลวิสสิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 511 พระโอรสได้แบ่งดินแดน ออกเป็น 4 ภาค และยังทำสงครามระหว่างกันในที่สุดโอรสองค์สุดท้ายคือโคลทาร์ (Colthair, Chlotar) ยึดได้จากอาณาจักรทั้งหมด แต่ต่อมาเมื่อสิ้นพระชนม์ลงใน ค.ศ. 561 ต้องแบ่งอาณาจักรให้โอรส 4 พระองค์ เกิดการพิพาทครั้งใหญ่และราชวงศ์เมโรแวงเจียนอ่อนแอลงตั้งแต่ ค.ศ. 638 เป็นต้นมา กลายเป็นสมัยของ “กษัตริย์ทำอะไรไม่ได้” หรือ “กษัตริย์ที่ไม่ทำอะไร” (“Do nothing Kings”, “Sluggard Kings”) อำนาจตกไปอยู่ในมือของสมุหพระราชมณเฑียร (Mayor of the Palace)⁹ ซึ่งได้ทำสงคราม

จารึกสมัยเมโรแวงเจียน

เป็นจารึกโดยพระซึ่งเป็นกลุ่มเดียวที่อ่านออกเขียนได้ในยุคกลาง การเขียนจะทำด้วยมืออย่างประณีตเพราะถือเป็นการจารึกถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา

ข้อความตอนนั้นกล่าวว่า “In the name of our Lord Jesus Christ, we salute you” เขียนนำเป็นภาษากรีกและละติน มีการตกแต่งไม้กางเขนและตัว “I” ให้มีนกสองตัวเกาะอยู่ ตกแต่งโดยใช้หลักเรขาคณิต นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าจารึกนี้เขียนขึ้นที่วัดใกล้กรุงปารีส โดยมีผู้อุปฐากคือ กษัตริย์ชาร์ล มาร์แตล (Charles Martel) และ “เปแปงเตี้ย” (Pepin the Short)

(ที่มา : Anatole G. Mazour, *Men and Nations*) p. 157.

⁹ Mayor of the Palace มี 3 ตำแหน่ง คือ

1. Mayor ของภาคตะวันออกเฉียงเรียกว่า Austrasia มีประชากรเป็นชาวแฟรงค์แท้
2. Mayor ของภาคตะวันตกเรียกว่า Neustrasia ประชาชนเป็นชาวแฟรงค์และคัลโล-โรมัน (บางแห่งเรียก Neustria)
3. Mayor แห่ง Burgundy.

ระหว่างกันอีก ในที่สุดแมเยอร์แห่งออสเตรียคือเปแปง¹⁰ เอาชนะศัตรูทั้งสองแคว้น ประกาศรวมราชอาณาจักรแฟรงค์เข้าด้วยกันได้อีก สถาปนาราชวงศ์ใหม่คือคาโรแลงเจียน (Carolingian)

2) ราชอาณาจักรคาโรแลงเจียน (The Carolingian Kingdom)

เป็นราชอาณาจักรที่เริ่มการปกครองโดยราชวงศ์คาโรแลงเจียน ปรากฏผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือเปแปงที่ 2 และชาร์ล มาร์เตล (Charles Martel) ดำรงตำแหน่ง “Mayors of the Palace” แต่ไม่ได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ ชาร์ล มาร์เตล มีฉายาว่า “ขุนหม้อ” (The Hammer) สามารถรบชนะมอสเล็มที่เมืองตูร์ (Tours) ในฝรั่งเศส เป็นการยุติการขยายอำนาจของมอสเล็มเข้าไปในยุโรปโดยสิ้นเชิงใน ค.ศ. 732

เมื่อชาร์ล มาร์เตล สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 741 ได้แบ่งอาณาจักรแก์โอรสสององค์ คือ คาร์โลมัน (Carloman) และเปแปง (Pepin III the short : ค.ศ. 747–768) ต่อมาคาร์โลมันออกบวชเป็นบาทหลวง เปแปงได้เป็น Mayor of the Palace ฝ่ายขุนนางชาวแฟรงค์ได้ร่วมมือกันสถาปนาพระองค์เป็นกษัตริย์ใน ค.ศ. 752 และเพื่อสร้างความชอบธรรมในอำนาจการปกครองของพระองค์ยิ่งขึ้นด้วยการยอมรับจากฝ่ายศาสนจักร เปแปงจึงเอาใจสันตปาปา โดยการยึดอาณาจักรภาคกลางของลอมบาร์ด นำไปถวายพระสันตปาปา สถาปนาเป็นรัฐสันตปาปา ซึ่งการบริจาคที่ของเปแปง (Donation of Pepin) นี้ จะมีผลสำคัญในเวลาต่อมา คือเป็นการเริ่มอำนาจทางการเมืองของสันตปาปาในอิตาลี ซึ่งยืนยงต่อมาถึง ค.ศ. 1870¹¹

เมื่อได้รับการสนับสนุนจากสันตปาปาแล้ว เปแปงจึงประกาศปลดกษัตริย์ราชวงศ์เมโรแวงเจียน “ผู้ไม่ทำอะไรเลย” ออกจากราชบัลลังก์ และราชาภิเษกตนเองเป็นกษัตริย์อย่างเป็นทางการ

เปแปงสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 768 พระโอรสคาโรมันก็สิ้นพระชนม์ในเวลาต่อมา พระอนุชาพระองค์เดียวคือชาร์เลอมาญจึงได้เป็นกษัตริย์ ต่อมาเป็นพระเจ้าชาร์เลอมาญมหาราช (Charlemagne the Great) ได้ทรงสร้างผลงานที่ยิ่งใหญ่คือ

---

¹⁰ Pepin พระองค์นี้มีพระนามเต็มว่า Pepin of Herstal.

¹¹ Edward Hewitt, **Ancient and Medieval History** (New York : Self-Taught Publications, 1962), p. 79.

(เปแปงปฏิวัติชิงบัลลังก์จาก Childerich ที่ 3 กษัตริย์ผู้ได้ชื่อว่า “Do Nothing King” การถวายที่ต่อ Pope จึงเป็นการถวายเพื่อสร้างการยอมรับจากทางศาสนาอีกทางหนึ่งนั่นเอง ฝ่าย Pope ยินดีรับเพราะ Pope Stephen II เกรงว่าลอมบาร์ดจะเข้ายึดกรุงโรมจึงเอาใจเปแปงด้วยการสวมมงกุฎให้

รูปปั้นทำด้วยทองบรอนซ์ สันนิษฐานว่าเป็นรูปปั้นของชาร์เลอมาญ ซึ่งถ้าเป็นจริงก็จะเท่ากับว่าเป็นรูปปั้นเก่าแก่ของพระจักรพรรดิพระองค์นี้ (ภาพ ถ่ายจากหอจดหมายเหตุที่ปารีส)

1. การรวมยุโรปเข้าอยู่ภายใต้การปกครองเดี่ยวภายหลังอาณาจักรโรมันล่ม

ระหว่างสมัยการปกครอง 46 ปี (ค.ศ.768-814) ชาร์เลอมาญทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ปราบปรามศัตรูของคริสตจักร รบชนะพวกสลาวิก (Slavic) ผนวกแคว้นโบฮีเมีย แม้จะไม่สามารถขับมุสลิมออกจากดินแดนสเปนได้ทั้งหมด แต่ก็สามารถยึดได้เขตพรมแดนร่วม สเปนนิช (Spanish March)¹² ปราบปรามพวกแซกซอน โดยใช้เวลาสู้รบถึง 30 ปี ในที่สุดสามารถขับไล่ลอมบาร์ดออกจากอิตาลียึดเกาะคอร์สิกา (Corsica) ไว้ได้

ในการทำสงครามกับพวกมัวร์นั้น พระนัดดาของพระองค์คือโรลันด์ (Roland) ทำการรบอย่างกล้าหาญมาก ทำให้มีผู้แต่งมหากาพย์สรรเสริญ “Chanson de Roland” เป็นมหากาพย์ที่มีชื่อมากในช่วงแรกของการก่อตั้งประเทศฝรั่งเศส

ชาร์เลอมาญทรงได้รับการสถาปนาเป็นจักรพรรดิโรมัน

พระจักรพรรดิชาร์เลอมาญทรงเป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็งที่สุดของยุโรปตะวันตกใน ค.ศ. 800 ตรงกับสมัยพระสันตปาปา ลีโอที่ 3 (Leo III) ผู้ถูกขุนนางและประชาชนลงโทษเกือบมรณภาพ คือถูกควักนัยน์ตาและถูกตัดลิ้น ต่อมาเกิดภัยจึงเชื่อว่าเป็นเพราะอภินิหารของพระเจ้าและความบริสุทธิ์ของตนเอง เพื่อหาทางจัดการกับศัตรูของพระองค์ พระสันตปาปาจึงเดินทางไปเฝ้าพระจักรพรรดิที่โรม ขอให้ช่วยสอบสวนจนได้กลับเป็นสันตปาปาอีก พระสันตปาปาจัดการลงโทษศัตรูของตนแต่ก็รู้สึกเสียหน้าที่ถูกสอบสวนโดยกษัตริย์ของแฟรงค์

¹² เป็นดินแดนที่มุสลิมยึดครองอยู่ทางภาคใต้ของแคว้นอาซิไนประเทศสเปน ชาร์เลอมาญได้อพยพชาวคริสต์เข้าไปอยู่ในเขตนี้เพื่อป้องกันจักรวรรดิในอนาคต และต่อมาดินแดนนี้ได้กลายเป็นฐานทัพในการรบกับฝ่ายมุสลิม ชัยชนะของแฟรงค์ในสเปนครั้งนี้จึงเป็นชัยชนะครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์.

ลอมบาร์ด และพาทริเซียนโรมัน ดังนั้นเพื่อสนองคุณชาร์เลอมาญและแก้หน้าตนเองในขณะที่พระจักรพรรดิโรมันตะวันออกไม่มีอำนาจอะไร เนื่องจากถูกพระมารดาควักนัยน์ตาแล้ว ออกว่าราชการแทน เมื่อพระจักรพรรดิชาร์เลอมาญเสด็จไปโบสถ์เซนต์ปีเตอร์ในวันคริสต์มาส ใน ค.ศ. 800¹³ ได้ประกอบพิธีศาสนาเสร็จสิ้นและกำลังคุกเข่าภาวนาตามแบบแผนของคริสตัง พระสันตปาปาจึงจัดการสวมมงกุฎถวายพร้อมกับอำนวยการว่า “To Charles Augustus the Great and Pacific Emperor, Long life and Victory” บรรดาผู้ที่อยู่ในโบสถ์ทั้งที่รู้และไม่รู้ ล่วงหน้าต่างถวายพระพรตามสันตปาปา ด้วยวิธีนี้ ชาร์เลอมาญจึงได้ทรงเป็นพระจักรพรรดิโรมันที่ไม่ใช่ชาวโรมันและสืบเชื้อสายต่อมาอีกกว่า 1,000 ปี ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วสันตปาปามีได้มีสิทธิในการแต่งตั้งพระจักรพรรดิ แต่กลับจะต้องเป็นผู้ถูกแต่งตั้งโดยพระจักรพรรดิ เมื่อกลับฝรั่งเศสจักรพรรดิชาร์เลอมาญได้สถาปนาเมืองเอ็ก-ลา-ชาเปล (Aix-la-chapelle)¹⁴ เป็นเมืองหลวงของจักรวรรดิ

ผลงานเด่นในรัชสมัยของพระจักรพรรดิชาร์เลอมาญคือการกำหนดรูปแบบการใช้เงินเหรียญ การส่งเสริมการเรียนรู้ พระองค์เองทรงอ่านหนังสือได้แต่เขียนไม่ได้

พิธีสวมมงกุฎถวายพระจักรพรรดิชาร์เลอมาญโดยพระสันตปาปาใน ค.ศ. 800

(ที่มา : Thomas D. Clark, America's World Frontiers)

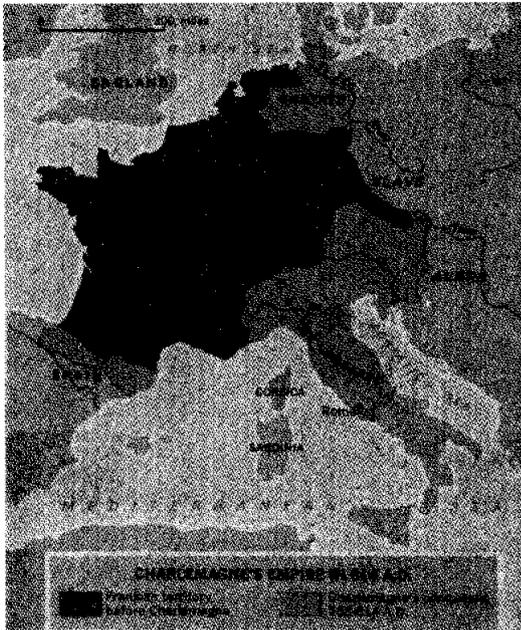
¹³ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์โลกสมัยโบราณและสมัยกลาง หน้า 199.

¹⁴ หรืออีกชื่อหนึ่งคือ Ache.

ถึงกระนั้นก็สามารถปกครองอาณาจักรกว้างใหญ่ แบ่งดินแดนเป็น “counties” (มีผู้ดูแลคือ count), “duchies” (มีผู้ดูแลคือ duke) และ “marches” (มีผู้ดูแลคือ marquis กลายเป็นจุดกำเนิดของตำแหน่งขุนนางยุโรปที่ยังคงใช้กันอยู่ในปัจจุบัน)

พระเจ้าจักรพรรดิชาร์เลอมาญได้จัดแบ่งกฎหมายเป็นหมวดหมู่บังคับใช้สำหรับชนเผ่าต่าง ๆ มีการสอดส่องดูแลข้าราชการโดยส่งผู้สื่อข่าวพิเศษไปประจำเรียกว่า “missi dominici” คือพระและขุนนางออกไปดูแลข้าราชการให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน ในโบสถ์ใหญ่ทุกแห่งให้มีโรงเรียนสำหรับประชาชน ส่วนพระเจ้าจักรพรรดิเองก็ทรงตั้งโรงเรียนขึ้นแห่งหนึ่ง สำหรับพระโอรสธิดาและลูกหลานขุนนางในราชสำนัก ทรงเชื่อเชิฐนักรบราชัญของยุโรปมาทำการสอน ในสมัยของพระองค์จึงได้ชื่อว่า สมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการโรแลงเจียน (The Carolingian Renaissance) คือการผสมผสานอารยธรรมคลาสสิกกับรูปแบบประเพณีของอนารยชน นั่นเอง ทั้งนี้โดยมีศูนย์กลางที่เมืองเอ็กซลาซาเปล (Aix-la-Chapelle) หรือเมืองอาเคน (Aachen) ปัจจุบันน่าเสียดายที่ราชอาณาจักรของพระองค์ไม่ยั่งยืนนัก ได้แตกสลายลงเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ แต่อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์จะได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกในสมัยของกษัตริย์แซกซอนคือออกโตโตที่ 1 (Otto I) ค.ศ. 961 มีศูนย์กลางคือประเทศเยอรมนีในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ราชวงศ์แซกซอน (Saxon Dynasty) จึงได้มาแทนที่ราชวงศ์คาโรแลงเจียนในฐานะทายาทแห่งอาณาจักรโรมัน

(เยอรมัน) อันศักดิ์สิทธิ์¹⁵

ง. การแตกสลายของราชอาณาจักรชาร์เลอมาญ

ก่อนที่จะสิ้นพระชนม์นั้น พระเจ้าจักรพรรดิชาร์เลอมาญทรงแต่งตั้งพระโอรสคือ หลุยส์ผู้ใจบุญ (Louis the Pius) เป็นจักรพรรดิ (ค.ศ. 814-840) ซึ่งต่อมาได้แบ่งอาณาจักรในระหว่างพระโอรสทำให้เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างพี่น้อง เมื่อหลุยส์ผู้ใจบุญสิ้นพระชนม์ลงระหว่าง ค.ศ. 843 ยุติลงด้วยการทำสนธิสัญญาแวร์ดีง (Treaty of Verdun : 843) แบ่งจักรวรรดิเป็น 3 ส่วน คือ

ราชอาณาจักรชาร์เลอมาญ ค.ศ. 814

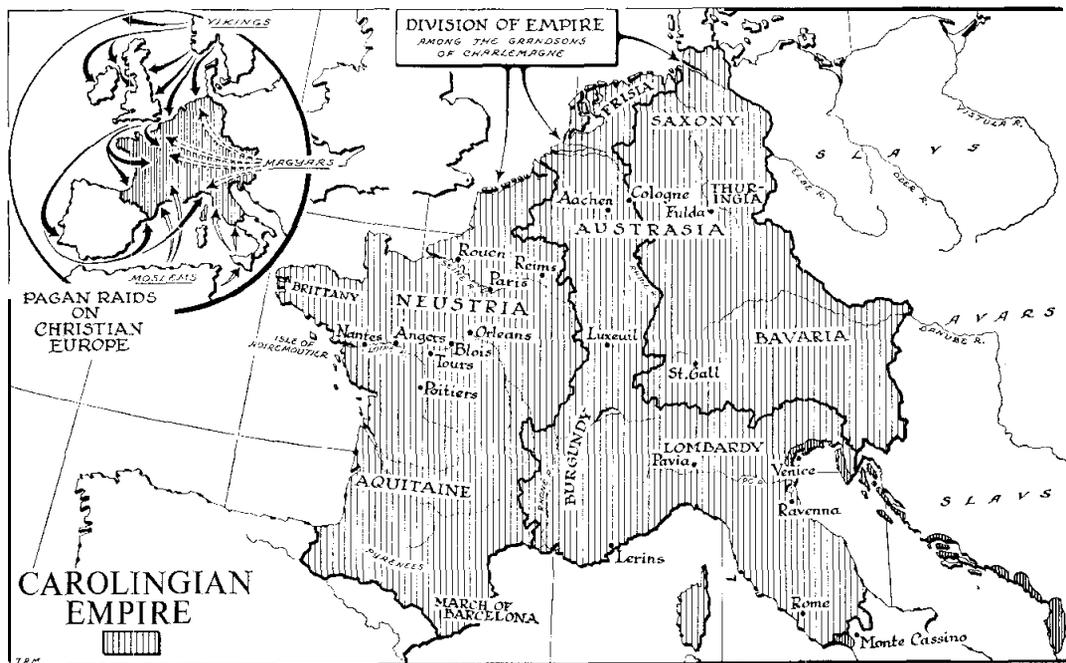
¹⁵ William F. Ricketson, Overview of Western Civilization. p. 67.

1) หลุยส์เดอะเยอรมัน (Louis the German) ได้ครอบครองดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำไรน์ ได้แก่ แฟรงก์แลนด์ตะวันออก (East Frankland) เป็นดินแดนส่วนใหญ่ของตีวเตอนิก ซึ่งต่อมาก็คือดินแดนตอนกลางของเยอรมนี

2) ชาร์ลส์เดอะโบลด์ (Charles the Bold) ได้ครอบครองดินแดนทางตะวันตก (West Frankland) ซึ่งต่อมาก็คือประเทศฝรั่งเศส

3) โลเธร์ (Lothair) ได้มีฐานะเป็นจักรพรรดิครอบครองดินแดนอิตาลีและภาคกลางของอาณาจักร (Middle Kingdom) กับพื้นที่ที่ยึดขยายจากทะเลเหนือลงมาถึงตอนกลางของอิตาลีเป็นดินแดนกันชนระหว่างอาณาจักรของพระอนุชาทั้งสองพระองค์

ความแตกแยกภายหลังรัชสมัยพระเจ้าจักรพรรดิชาร์เลอมาญและการเกิดข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างพี่น้องนี้ ทำให้ยุโรปมีสภาพเหมือนจะหวนกลับไปสู่ยุคมืดอีก เนื่องจากการฟื้นฟูทางการค้าและการศึกษากลับหยุดชะงักลง และยังปรากฏโฉมหน้าของผู้รุกรานใหม่คือ นอร์สเมน (Norsemen)¹⁶

¹⁶ Joseph Strayer, *The Mainstream of Civilization* (New York : Harcourt Brace and World Inc., 1969). p. 187.

2.2 ระบบฟิวดัล (Feudalism)

เมื่อจักรวรรดิซาร์เลอมาญเสื่อมลงนั้นปรากฏมีนารยชนเยอรมนีก่ออีกสาขาหนึ่ง คือ นอร์ธเมน (Northmen or Norsemen) หรือที่เรียกกันว่า “ไวกิง” (Vikings) จากสแกนดิเนเวีย ซึ่งต่อมาก็คือเดนมาร์ก นอร์เวย์ และสวีเดน ดินแดนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีทะเลตัดขาดจากภาคพื้นยุโรปจึงไม่ได้รับอารยธรรมแห่งจักรวรรดิโรมันและคริสต์ศาสนา ยังคงมีความเชื่อเดิมคือการนับถือเทวดาหลายองค์ และแม้ชาวโรมันจะยังคงเรียกพวกนี้ว่า เยอรมัน แต่จะประกอบอาชีพต่างไปคือเป็นเกษตรกรน้อยกว่าชาวเยอรมันในยุโรป เพราะ สแกนดิเนเวียมีภูเขาและน้ำมาก มีอ่าวใหญ่ๆน้อยคือฟยอร์ด (Fjord) เป็นที่จอดเรือพักและ กำบังลม นอกจากงานกสิกรรมในที่ดินที่พอทำได้แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นชาวประมง กลาสีเรือ เป็นพ่อค้า และเป็นโจรสลัด พวกโจรสลัดนี้ส่วนใหญ่เป็นที่รู้จักกันว่าไวกิงส์ (Vikings) มากกว่าชื่ออื่น เริ่มปรากฏตัวในคริสต์ศตวรรษที่ 8 ซึ่งยิ่งนานก็ยิ่งเพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้ที่ทำการค้าแคลน บวกกับความรักการผจญภัยจึงทำให้พวกไวกิงส์ออกเดินทางไปมากขึ้น โดยเฉพาะคือพวกที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในแคว้นฝรั่งเศสที่นอร์มันดี (Normandy) ในขณะที่จักรวรรดิซาร์เลอมาญกำลังเสื่อมถอย พวกนอร์ธเมนจึงสามารถรุกเข้าไปถึงภายในจักรวรรดิ ทางแดนเยอรมัน ค.ศ. 891 จนเข้าถึงฝรั่งเศสที่แคว้นนอร์มันดีได้รับการแต่งตั้งเป็นดยุคแห่งนอร์มันดี ยอมรับนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ปฏิบัติตามวัฒนธรรมชนบทประเพณีและภาษาฝรั่งเศส เป็นที่รู้จักกันในนามว่านอร์มัน (Norman) ซึ่งต่อมาพวกนอร์มันนี้เองที่ได้ติดตามกษัตริย์วิลเลียมผู้พิชิต (William the Conqueror) เข้าไปปกครองอังกฤษใน ค.ศ. 1066

นอกจากนี้ชาวนอร์ธเมนได้อพยพเข้าไปในดินแดนของพวกสลาฟ ได้ชื่อใหม่ว่า “รัส” (Rus) เข้ายึดแคว้นโนฟโกรอด (Novgorod) และเคียฟ (Kiev) จนถึงตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 9 ก็ได้รับการยอมรับจากชาวสลาฟทั้งมวลสถาปนารูริค (Rurik) เป็นต้นราชวงศ์กษัตริย์แห่งจักรวรรดิรัสเซียในเวลาต่อมา

การรุกรานของนอร์ธเมนนี้ทำให้บรรดากษัตริย์และเจ้านครเล็ก ๆ ไม่สามารถให้ความคุ้มครองผู้อยู่ใต้ปกครองได้ ทั้งยังมีการแตกเป็นรัฐอิสระ มีการปกครองเป็นเอกเทศ จึงเกิดระบบการเมืองใหม่เรียกว่าระบบศักดินาสวามิภักดิ์ เป็นสมัยฟิวดัลที่ตั้งมั่นคงมากในดินแดนภาคเหนือของฝรั่งเศสตอนต้น ค.ศ. 900 ถึง ค.ศ. 1000 ระบบนี้ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรปตะวันตก

อาณาจักรฟิวดัลได้เกิดขึ้นแทนที่จักรวรรดิคาโรแล็งเจียน เป็นลักษณะสังคมกลางผสมระหว่างแบบเยอรมนิกและโรมัน เป็นระบบที่การเป็นเจ้าของที่ดินที่พื้นฐานมาจากการรับราชการทหาร เพราะเมื่อเจ้านครแยกตัวออกมาจากการปกครองของรัฐบาลกลาง กษัตริย์

จะยังคงต้องการความช่วยเหลือจากเจ้านครเหล่านี้ ฝ่ายเจ้านครจึงถวายดินแดนแก่กษัตริย์ซึ่งทรงแข็งแรงกว่า ทำให้กษัตริย์ทรงมีดินแดนเกินต้องการจึงจัดการมอบต่อให้เจ้านครเล็ก ๆ ที่จะตอบแทนด้วยการช่วยรบและการรับใช้อื่น ๆ

ระบอบฟิวเดิลและแมนเนอร์จะพัฒนาไปจนถึงขั้นสูงสุดประมาณระหว่าง ค.ศ. 1000-1300 โดยมีพัฒนาจากสมัยเริ่มต้นยุคกลางหรือ “ยุคมืด” การพัฒนาจึงเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงจากสมัยอำนาจปกครองแบบจักรวรรดิ (Imperial Interests) คือสมัยจักรวรรดิโรมันมาสู่สมัยอำนาจปกครองโดยราชวงศ์ (Dynastic Interests) คือยุคการช่วงชิงอำนาจระหว่างตระกูลหรือราชวงศ์สำคัญของยุโรป จนในที่สุดได้พัฒนาไปถึงสมัยรัฐชาติ (National Interests) คือยุคแห่งการต่อสู้ระหว่างรัฐชาติที่เพิ่งสร้างอำนาจขึ้นได้ใหม่

ระหว่างยุคจักรวรรดิและราชวงศ์นั้น ได้มีการสถาปนาราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ขึ้น แต่ทั้งนี้ราชอาณาจักรที่ตั้งขึ้นใหม่ก็มีได้มีอำนาจปกครองดินแดนส่วนใหญ่ของยุโรปเหมือนที่จักรวรรดิโรมันเคยปกครองทำให้ยุคจักรวรรดิและราชวงศ์นั้นมิได้มีลักษณะการเชื่อมต่อกัน แต่จะกลับมีลักษณะเป็นลักษณะของการถูกตัดขาดด้วยยุคฟิวเดิลและแมนเนอร์มากกว่า ทั้งนี้แสดงด้วยแผนภูมิ คือ

สมัยอำนาจปกครองจักรวรรดิ (Imperial Interests)	ฟิวเดิลและแมนเนอร์ (Feudalism & Manorism)	สมัยอำนาจปกครองแบบรัฐชาติ (National Interests)
	สมัยอำนาจปกครองราชวงศ์ (Dynastic Interests)	

ก. ความหมายของคำว่า “ระบอบศักดินาสวามิภักดิ์” (Feudalism)

คำว่า “Feudal” หรือ “Feudalism” มาจากคำว่า “Feuda” หรือ “Fiefs” หมายถึงที่ดินซึ่งจะเป็นพันธะความเกี่ยวข้องระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้ไ้ประโยชน์จากที่ดินผืนนั้น

เจ้าของที่ดินหรือส่วนใหญ่คือขุนนางถูกเรียกว่า “Lord” หรือ “Suzerain” ส่วนผู้อยู่ใต้บุญหรืออยู่ใต้อำนาจลอร์ดคือวัสซัล (Vassal) และหัวใจสำคัญของระบบฟิวเดิลคือความเกี่ยวข้องระหว่าง “เจ้า” กับ “ข้า” (Vassal) อาจกล่าวได้ว่าสภาพการต่อรองในสังคมจะเป็นการจัดการระหว่างลอร์ดในแมนเนอร์กับทาสติดที่ดิน (serfs) ชั้นฟิวเดิล (ชั้นสูง) เป็นผู้

ปกครองและทาสติดที่ดิน (ชนชั้นต่ำกว่า) เป็นผู้ถูกปกป้อง ถือเป็นารสร้างกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อป้องกันอนาธิปไตย และยังเป็นข้อสัญญาต่อกันว่าทาสติดที่ดินจะทำงานในที่ดินของลอร์ด ส่วนลอร์ดก็จะช่วยคุ้มครองเชิรฟ์จากพวกเดียวกัน และจากศัตรูภายนอกอื่น ๆ ด้วยซึ่งการสร้างสัญญาประชาคมในลักษณะนี้เองที่ได้กลายเป็นพื้นฐานของระบอบฟิวตัล

สรุปโดยย่อความหมายของระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ คือ

1. เป็นระบอบสังคมที่แบ่งฐานะบุคคลอย่างเฉียบขาด
2. เป็นลัทธิการเมือง ที่มีการปกครองส่วนภูมิภาคในระเบียบการป้องกันตนเองโดยระบบทหาร
3. มีระบบเศรษฐกิจหนักแน่นในฝ่ายเกษตรกรรมให้ชุมชนนั้นเลี้ยงตนเองได้จริง

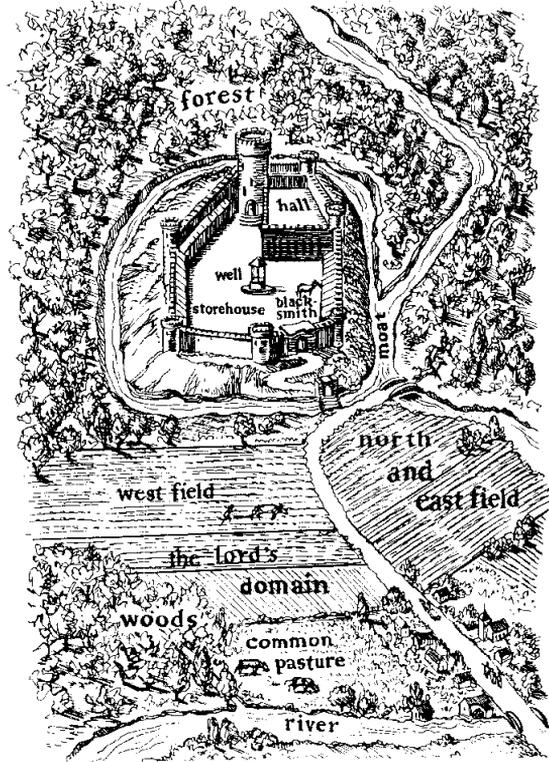
ข. ที่มาของระบอบฟิวตัล

ดังที่กล่าวมาแล้วถึงการแตกแยกภายหลังรัชสมัยของชาร์เลอมาญ คือสภาพความอ่อนแอของรัฐบาลกลางที่จะเป็นศูนย์รวมความปลอดภัยของประชาชนทั่วไปที่พึ่งใบบุญอยู่ เศรษฐกิจซึ่งมีการกสิกรรมเป็นหลักก็ไม่อาจช่วยให้จักรวรรดิดำรงอยู่ได้ ความซบเซาทางการค้าก็ทำให้คนชั้นกลางหมดอำนาจ พวกขุนนางเจ้าของที่ดินกลับมีจำนวนมากขึ้น เพราะมีเสรีชนผู้ยกที่ดินและมอบตัวเองให้กับขุนนาง เมื่อการอารักขามีมากขึ้นระบบเศรษฐกิจแบบ “บ้านปิด” (คือ จำกัดอยู่เฉพาะในวงปราสาทแห่งใดแห่งหนึ่ง) กลายมาเป็นระบบประจำท้องถิ่นชั่วระยะหนึ่งประกอบด้วยการปกครองย่อยลงมากกว่าเดิมโดยอาศัยแบบอย่างคือ

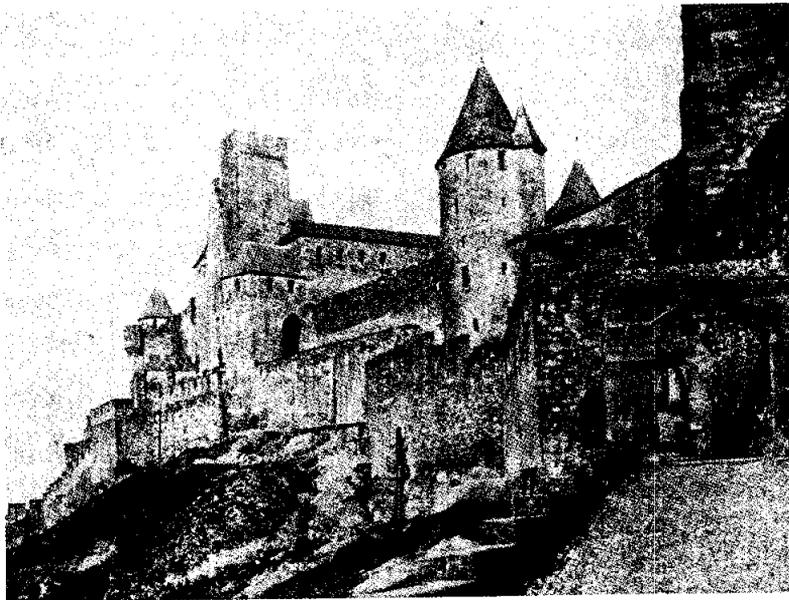
1) จากชาวโรมัน

ก. ในตอนสมัยจักรวรรดิโรมันนั้น เมื่อเริ่มมีชนชาติอนารยชนเข้ารุกรานพวกชาวนาเจ้าของที่ดินผืนน้อย ๆ รู้สึกหวาดเกรงภัย เพราะตนมีกำลังน้อยและไม่มืกองทหารช่วยป้องกัน จึงหันเข้าพึ่งขุนนาง ผู้มีที่นาผืนใหญ่ ๆ และมีกำลังทหารช่วยป้องกันภัย พร้อมทั้งปฏิญาณตนเข้าเป็นข้าที่จะยอมรับใช้ในกิจการทุกอย่างที่ตนทำได้ การกระทำเหล่านี้เรียกว่า Patrocinium แปลว่า Patronage คือการอุปถัมภ์

ต่อมาสมัยราชวงศ์เมโรเวอแวงเจียนตอนปลาย สถานการณ์ดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นใหม่ เจ้าของที่ดินขนาดเล็กรู้สึกไม่ปลอดภัยทำนองเดียวกับสมัยปลายอาณาจักรโรมันจึงเกิดสภาพการที่ชาวนาต้องหันมาพึ่งใบบุญขุนนางอีก ขุนนางผู้ใดมีบุญบารมีมากก็จะมีบริวารมาก เกิดระบบใหม่เรียกว่า “ Commendation”

บริเวณปราสาทของขุนนาง
(ที่มา : Thomas D. Clark et al., *America's World Frontiers*). p.149.

(ภาพปราสาทคาร์คัสซอนทางใต้ของฝรั่งเศส สร้างขึ้นระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 เป็นปราการอันมั่นคงมากแห่งหนึ่งในยุคกลาง มีประตูใหญ่และตำหนัก กำแพงสองชั้นและมีป้อมป้องกันการโจมตีของศัตรู)
(ที่มา : John B. Harrison and Richard E. Sullivan, *A Short History of Western Civilization*), p. 150.

นอกจากนี้ยังมีประเพณีสืบเนื่องมาจากสมัยโบราณอีกประการหนึ่งคือ

ข. การที่ชาวนามีหนี้สินมาก จึงโอนที่นาให้เจ้าหนี้ หรือขุนนางใหญ่โตคนใดคนหนึ่งก็ตาม และตนยอมอยู่ในฐานะผู้เช่าที่ดินผืนนั้นทำประโยชน์ ระเบียบนี้เรียกว่า Precarium ด้วยคือผู้ไม่มีที่ดินขออาศัยทำผลประโยชน์ในที่ดินของขุนนางแล้วให้ค่าเช่าส่วนหนึ่งและรับใช้งานการด้วย ประจวบกับขุนนางก็มีที่นาผืนใหญ่เกินกำลังตนและครอบครัวที่จะประกอบภารกิจกรรม จึงยินดีที่จะได้ผู้เช่าที่ดินมาทำประโยชน์ในที่ดินของตน ทางการคณะสงฆ์ก็ยินดีให้ผู้เช่าที่ธรณีสงฆ์ทำประโยชน์เช่นเดียวกัน มาถึงศตวรรษที่ 8 ใช้ระเบียบใหม่แทน Precarium เรียกว่า Beneficium ซึ่งมีกรรมวิธีเดียวกัน เพียงแต่เรียกกันคนละชื่อ แต่มาถึงขั้นหลังๆ นี้ไม่มีเหตุการณ์ที่ชาวนาจะเป็นผู้โอนที่ของตนให้ขุนนางเพื่อขอความพิทักษ์ เพราะขุนนางทั้งปวงก็เป็นเจ้าของที่ดินมากมายแล้ว ที่ดินใหม่ ๆ ที่จะจับจองก็ไม่ค่อยมี เหตุการณ์จะมีเพียงฝ่ายขุนนางเป็นผู้มอบที่ดินให้คนของตนรับไปประกอบภารกิจกรรมเลี้ยงตนและครอบครัว โดยมีเงื่อนไขที่จะส่งค่าเช่า ข้าวของตลอดจนแรงงานรับใช้แก่เจ้านาย คาโรแลงเจียนแห่งแฟรงค์เป็นสมัยที่แจกที่ดินแก่ผู้คนมาก รวมทั้งในบางกรณีก็มีการยกวันภาษีให้เป็นรางวัลอีกด้วย

2) ประเพณีที่รับแบบแผนมาจากเยอรมัน

มีประเพณีของเยอรมันซึ่งต่อมาได้นำมาว่าประเพณี Comitatus กล่าวคือ นักรบเยอรมันลั่นผูกพันกับประมุขแห่งหมู่ตนด้วยคำปฏิญาณว่าจะซื่อสัตย์และรับใช้แก่ประมุข ด้วยเหตุนี้นับตั้งแต่สมัยจักรพรรดิชาร์เลอมาญเป็นต้นมา ประเพณีความผูกพันระหว่างประมุขและขุนนางจึงใช้ทั้งประเพณีของโรมันและของเยอรมันรวมกัน กล่าวคือ พันธะแห่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินก็ถือตามแบบโรมัน ส่วนความผูกพันตามระเบียบวินัยทหารก็ใช้แบบเยอรมัน จึงเกิดคำเฉพาะขึ้นตั้งนี้ คือ ข้าผู้อยู่ในบุญญาของเจ้าได้ชื่อว่า Vassal ส่วนเจ้าใช้ว่า Lord หรือ Suzerain และนับแต่ปลายสมัยราชวงศ์คาโรแลงเจียนมาระบบนี้เรียกว่า Feudalism หรือ Feudal System มี Fief หรือ Benefice คือที่ดินเป็นพันธะก็เป็นที่ใช้กันแพร่หลายในยุโรป และกลายเป็นมรดกตกทอดแก่ผู้อยู่ในตระกูลที่เป็น Lord หรือ Vassal ยังต้องมีพันธะทางการทหารที่ต้องหาคนเป็นทหารช่วย Lord รบตามความจำเป็นด้วยนักรบที่เป็นทหารมีม้า เครื่องแต่งม้า อาวุธ และเครื่องแต่งตัวของตนเองเป็นผู้เป็นที่ได้รับการยกย่องอย่างยิ่ง

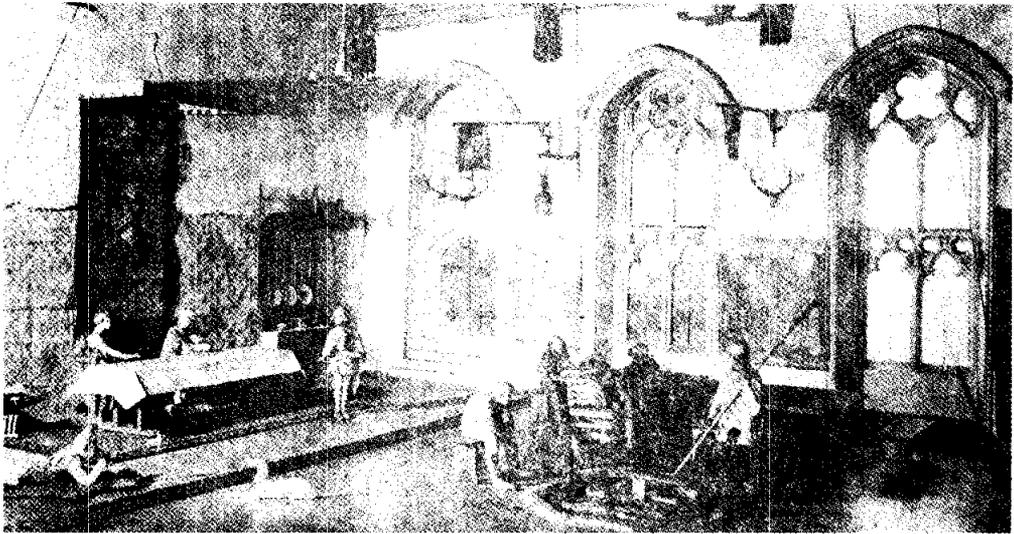
สังคมศักดินาสวามิภักดิ์

1) สังคมระบอบศักดินาสวามิภักดิ์จะมีลักษณะเหมือนปิรามิดคือยอดปลายสุดคือกษัตริย์ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินทั้งประเทศแต่พระองค์เดียวโดยนิตินัย แต่โดยพฤตินัยแล้วกลับทรง

ได้สิทธิประโยชน์เฉพาะส่วนเลี้ยงชีพของพระองค์เท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าทรงมีสิทธิเฉพาะทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (Royal Domain) เท่านั้น

2) ชั้นรองลงมาคือขุนนางชั้นสูงผู้ทรงอำนาจ (Vassals) ชั้นตรงต่อกษัตริย์ ได้รับบัตรอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน (Fiefs) แต่ต้องสาบานว่าจะจงรักภักดีต่อกษัตริย์และถวายกำลังทหารกับปัจจัยทางทหารอื่น ๆ เช่น สรรพาวุธและเสบียงอาหารเป็นราชพลีเมื่อทรงมีพระราชประสงค์

3) ขุนนางชั้นต่ำลงมา คือ ขุนนางส่วนใหญ่ซึ่งต่างเป็นข้าของขุนนางชั้นที่สูงกว่าตน พวกนี้คือพวก “Subvassals” ได้รับบัตรให้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน (Fiefs) ซึ่งขุนนางชั้นสูงกว่าแบ่งส่วนของตนให้ย่อยลงมาคือให้พอแก่กำลังรักษาและทำมาหากิน ความสำคัญของระบอบศักดินาสวามิภักดิ์จึงอยู่ที่ที่ดินหรือบัตรอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดิน เป็นภาวะผูกพันระหว่างเจ้ากับข้าและข้านั้นก็อาจเป็นเจ้าของข้ารอง ๆ ลงไปได้ ทำให้บุคคลอาจตกอยู่ในฐานะเป็นข้าสองเจ้าบ้างสองนายได้

ภาพวาดแสดงการใช้ชีวิตของขุนนางในปราสาท ปัจจุบันยังเห็นตัวอย่างในปราสาทที่อังกฤษ

(ที่มา : Thomas D. Clark et al., *America's World Frontiers*), p. 101.

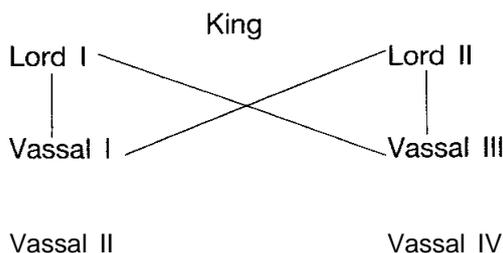
4) นักรบ (Warriors) มีจำนวนมากกว่าบุคคลทั้งสามกลุ่มแรก มีหน้าที่รับป้องกันดินแดนหรือที่ดินซึ่งเป็นของเจ้าที่ตนสังกัดอยู่ นักรบจะไม่ทำกินหรือทำการเกษตรในที่ดินแต่เป็นพวกที่เจ้าจะต้องเลี้ยงดู นักรบที่เก่งรบขยายดินแดนได้มากจะได้รับการประกอบพิธี investiture จากเจ้า (Lord) ให้เป็นอัศวิน (Knights) และบางรายก็ได้รับที่ดินด้วยจึงอาจมอบให้ครอบครัวหรือข้าชั้นรอง ๆ ลงไปทำกินและให้ผลประโยชน์เลี้ยงอัศวินเหล่านี้

5) ทาสติดที่ดิน (Serfs) เป็นพวกที่อยู่อาศัย ทำมาหากินบนแผ่นดินผืนใดผืนหนึ่งมานาน เมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าของ ขาดิดที่ดินก็จะยังคงอาศัยอยู่ในที่เดิม คนชั้นนี้เป็นคนชั้นล่างสุด เป็นพื้นฐานของปิรามิด¹⁷

ส่วนลักษณะของข้าสองเจ้าป่าวสองนายคือ

(โดยทฤษฎีเป็นลอร์ดของทุกคน)

หน้าที่ระหว่างเจ้ากับข้า

หน้าที่สำคัญที่ข้าต้องกระทำให้แก่เจ้าคือ การจัดกองทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารม้าเป็นจำนวนมากน้อยตามแต่จำนวนที่ดินที่ตนถือทำ จัดส่งเข้าสมทบทัพของเจ้า การใช้จ่ายทั้งปวงข้าต้องเป็นผู้ออกให้ทั้งสิ้น ทัพของข้านี้เข้าไปทำงานเป็นเวลาจำกัดตามที่ตกลงกันไว้แล้วก็ยกกลับได้ส่วนมากเป็นระยะเวลาปีละ 40 วัน ทุก ๆ ปี อย่างไรก็ตามถ้าหากว่าเจ้าต้องการใช้อีกต้องเจรจาตกลงกันใหม่ โดยสัญญาจะแบ่งทรัพย์สินเชลย ซึ่งถ้าเป็นดังนี้ฝ่ายข้าอาจอาสาสมัครและทำงานให้เกินกำหนดก็ได้ ดังเช่น คราวที่วิลเลียม ดยุกแห่งนอร์มันดี ยก

¹⁷ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์ยุคกลางหรือมัธยมศ. หน้า 18-20.

เข้ารุกรานเกาะอังกฤษ ขุนนางนอร์มันอาสาติดตามไปด้วยเป็นอันมาก ด้วยหวังไปได้ทรัพย์สิน
เชลยและที่ดินในแดนใหม่ สมัยหลัง ๆ ถ้าฝ่ายข้าไม่ส่งกองกองทหารมาช่วย แต่ส่งเงินจำนวน
หนึ่งแทนก็ได้ ซึ่งส่วนมากเจ้าพอใจมากกว่า เพราะจะได้นำมาจ้างทหารที่ได้การฝึกหัดดี
แล้ว และอยู่ทำงานให้ได้เป็นเวลานานไม่จำกัด โดยมากพวกที่ได้มาอาศัยเช่าที่ ทำมาหากิน
ในที่ดินของเจ้าก็จ่ายเงินสะดวกกว่าจัดทหารให้ อย่างไรก็ตาม ถ้าที่ดินเป็นทรัพย์สินผู้เป็นเจ้าของ
บางทีก็ต้องจัดกองทหารช่วยทางการศาสนา รักษาประโยชน์ของทางการศาสนาเหมือนกัน
ถ้าเจ้าไปเยี่ยมเยือนข้าถึงที่ ข้าก็มีหน้าที่ต้องเลี้ยงดูต้อนรับทั้งเจ้าและบริวารในกระบวน แต่
บางทีอาจเป็นการหมดเปลืองเกินไป ถ้ากระบวนของเจ้าใหญ่มาก จึงแก้ไขโดยจำกัดจำนวน
ใช้จ่าย ที่เหลือจ่ายอมจ่ายเอง นอกจากนี้ข้ายังมีหน้าที่ต้องประกอบการ ณ ราชสำนักของเจ้า
ด้วยเป็นครั้งคราวตามกำหนด

ถ้าหากว่าเจ้าเกิดความจำเป็นทางการเงินประการใด ตัวอย่างเช่น จะรวบรวมเงิน
เพื่อจัดทัพไปทำสงครามศาสนา หรือสงครามครูเสด (Crusades) จะต้องมีการขอร้องให้ข้า
ช่วยส่งเงินช่วยจำนวนหนึ่ง เงินช่วยประเภทนี้เรียกว่า Aid เงินช่วยประเภทนี้บางทีก็ใช้ไป
ในการเสียค่าไถ่ เมื่อเจ้าบังเอิญถูกจับไปเป็นเชลยยามสงครามบ้าง เมื่อบุตรชายคนใหม่ของเจ้า
ได้รับการแต่งตั้งเป็นอัศวิน (Knight) บ้าง หรือในการแต่งงานลูกคนโตของเจ้าบ้าง เงิน
ประเภทนี้จะเป็นจำนวนมากหรือน้อยก็แล้วแต่ขนาดที่ดินที่ข้าถือทำ มีเงินช่วยอีกประการหนึ่ง
ที่ข้าต้องให้แก่เจ้าเรียกว่า Relief เช่นเวลารับมรดกจากบิดา ไม่ว่าจะเป็ฝ่ายเจ้ารับมรดก
หรือฝ่ายข้าก็ตาม จำนวนเงินเท่ากับค่าเช่าในปีหนึ่ง หรือถ้าข้าต้องการโอนการเช่าของตนให้
ผู้อื่น ตนก็ต้องเสียค่า Relief ให้กับเจ้าเพื่อรับอนุญาตก่อน บางทีลูกสาวของข้าที่ตายไปและ
อยู่ในความดูแลของเจ้า และเจ้ามีหน้าที่จัดหาสามีให้นาง ถ้าหากนางรักใคร่และต้องการ
แต่งงานกับผู้ที่นางรัก ลูกชายของข้าที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะก็ต้องเสีย Relief ไปจนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ
เพื่อตอบแทนการที่เจ้าจัดการดูแลผลประโยชน์ให้

หน้าที่สำคัญของเจ้าก็คือ ให้ความคุ้มครองรักษาข้าให้ปลอดภัย ถ้าไม่สามารถปฏิบัติ
หน้าที่นี้ได้ ข้าก็กระด้างกระเดื่องและที่ดินก็อาจถูกศัตรูที่เข้มแข็งกว่าเข้ารบพุ่งยื้อแย่งเอาไป
ยิ่งคราวที่พวกนอร์ธเมนรุกรานยุโรป หน้าที่ที่เจ้าจะต้องปฏิบัตินี้ยิ่งจำเป็นและปฏิบัติมากยิ่งขึ้น
และจะต้องมีผู้คนในปกครองมากจึงจะพอต่อต้านการรุกราน ด้วยเหตุนี้หนทางหนึ่งที่จะรักษา
ความปลอดภัยก็คือ สร้างกำแพงรอบบริเวณที่ดินทั้งตนและบริวารรวมกันอยู่ ภายในกำแพงก็มี
บ้อมค่ายให้มั่นคง มีกำลังอาวุธต่อต้านผู้มาโจมตีตัวเจ้าของปราสาท (Castle) ที่มั่นคงใหญ่โต
อยู่ท่ามกลางบ้านของบริวารภายในกำแพงล้อมรอบ นอกกำแพงออกมาก็ต้องมีคูล้อมรอบ และ

มีสะพานหกซึ่งเมื่อพวกของตนเข้าเมืองได้แล้วยกสะพานขึ้นเสีย มิให้ข้าศึกเข้าถึงกำแพงเมืองได้ ถ้าหากศัตรูจะพยายามสร้างสะพานข้ามให้ได้ พวกในเมืองก็มีเวลาพอที่จะใช้อาวุธระดมสู้ตลอดจนสาดกรวดทรายคั่วได้ถนัด ปราสาทในชั้นต้นก็สร้างด้วยไม้ก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ปรับสร้างด้วยหินอิฐ ในสมัยต่อ ๆ มา ภายในปราสาทมีทั้งยุ้งฉางสะสมอาหารไว้เลี้ยงคนได้ปราสาทเป็นเวลานาน ๆ หากถูกข้าศึกล้อมด้วย เมื่อเจ้ามีกำลังอำนาจและมั่งคั่งมากขึ้น การปรับปรุงนอกจากเพื่อความเข้มแข็งแล้ว ก็ยังมีการตกแต่งให้งดงามไปด้วย ในสมัยที่ยังไม่มีปืนใหญ่ระดมยิงเป็นการยากที่ศัตรูจะตีหักเข้ายึดปราสาทของผู้ตั้งรับ ในสมัยต้น ๆ แห่งยุคกลาง ปราสาทเหล่านี้เป็นบ่อมค้ายใช้เป็นที่มั่นในการรบอย่างแท้จริง มาปลายยุคกลางการรบถูกบุคคลควบคุมมากปราสาทจึงเป็นบ้านจริงขึ้น และเป็นศูนย์กลางจัดการปกครองที่ดินและผลประโยชน์ของตนเท่านั้น เจ้าบางคนมีที่ดินหลายแห่งที่ใหญ่ที่สุดก็สร้างเป็นปราสาท ส่วนที่เล็ก ๆ ลงมาก็สร้างเป็นคฤหาสน์ (Manor House) และตนเองก็อาจเปลี่ยนที่อยู่ไปได้ตามความพอใจ เจ้าเมื่อร่ำรวยขึ้นก็แสวงหาความสุขต่าง ๆ มหรสพที่ขุนนางนิยมมากคือ การรบ เป็นการหาชื่อเสียงในการผจญภัยและได้ฝึกฝนต่อสู้ตัวต่อตัวเรียกว่า Jousts หรือการสู้หมู่ (Tournaments)

กษัตริย์ทรงแต่งตั้งอัศวิน

(ที่มา : Thomas D. Clark, America's World Frontiers)

ถ้าไม่ได้สู้กับคนด้วยกัน พวกขุนนางเหล่านี้ก็ใช้เวลาล่าสัตว์เป็นการมหรสพ นอกจากล่าสัตว์ใหญ่ ๆ ก็ยังมีการใช้เหยี่ยวล่านกอีกด้วย นิยมกันมาจนถึงเป็นการแข่งขันก็มี จักรพรรดิเฟรเดอริค ที่สองโปรดมากถึงแก่ทรงนิพนธ์ตำราใช้เหยี่ยวล่านก การล่าสัตว์ของพระเจ้าแผ่นดินเป็นความเดือนร้อนแก่ราษฎร เพราะราษฎรถูกห้ามล่าสัตว์เป็นอาหาร และเวลาเจ้านายและขุนนางล่าสัตว์ก็เข้าไปในที่นาของราษฎร ทำให้พืชผลเสียหายโดยมิได้รับค่าชดใช้ ก็พาในบ้านที่ เจ้านายและขุนนางเล่นกันก็คือ การทอดลูกเต๋าและหมากรุก ทุกอย่างเป็นไปในด้านความรื่นเริงและสังคม ส่วนวิชาการเช่นการหาหนังสือยังหาได้ยาก

บทบาทสตรียุคกลาง

ถ้าเป็นภรรยาเจ้าของปราสาท (Lady) ต้องดูแลความเรียบร้อยและจับจ่ายใช้สอย ดูแลอาหารเช่นการรีดโคนม การทอผ้า ถ้าสามีไปสงครามก็ต้องดูแลผลประโยชน์ในที่ดินแทน ถ้าสามีตายก็ต้องดูแลจัดการเรื่องต่าง ๆ จนกว่าจะมีสามีใหม่ หรือขออนุญาตต่อเจ้านายเป็นหญิงหม้าย จัดการทรัพย์สินโดยมีญาติทางสามีเป็นผู้ช่วย นอกจากนี้ต้องออกไปเยือนครอบครัว บริวารยามเจ็บไข้ก็พยาบาล ใช้เวลาเย็บปักถักร้อยตกแต่งบ้านเรือน ส่วนสตรีชั้นสูงที่ไม่มีสามี มักบวชชีหรือให้บาทหลวงประกาศาหาญให้ และเมื่อเกิดลัทธิวีรคติ (Chivalry)¹⁸ ฐานะของคนชั้นสูงยิ่งสูงขึ้นอีก

บทบาทสำคัญของศาสนา

สำหรับวงการศาสนาในยุคกลางนั้น ก็ต้องเข้าเกี่ยวข้องกับพัวพันกับระบบฟิวดัลด้วย เพราะในการรับมรดกแก่บุตรชายใหญ่ของขุนนางแต่ผู้เดียว ลูกชายรอง ๆ ลงมาจึงหาดีทางอื่นให้ ส่วนใหญ่ให้เข้าบวชเป็นบาทหลวง และเอาดีทางเป็นพระราชาคณะ และหาผลประโยชน์จากการจัดทำที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งมีผู้ถวายผลประโยชน์แก่วัดมากมาย ด้วยเหตุนี้บาทหลวงจึงมีฐานะเป็นข้าของขุนนางเจ้าของที่ดิน และเป็นเจ้าของผู้ที่เข้าทำผลประโยชน์ในที่ดินนั้นเหมือนกันแต่ทางการศาสนาก็รังเกียจ การที่ยุคกลางมีสงครามเพราะแย่งสิทธิในที่ดินกันอยู่เนื่อง ๆ สันตปาปาจึงมักทรงหาโอกาสประกาศให้มีเวลาหยุดการรบเป็นพัก ๆ หรือให้ความคุ้มครองประชาชน มิต้องเดือดร้อน เพราะสงคราม เช่น ประกาศสันติสุขแห่งพระเป็นเจ้า (Peace of God) ให้ความพิทักษ์รักษาแก่บุคคล และสถานที่บางแห่งยามมีสงคราม เช่น โบสถ์ วิหาร และคนของวัด ผู้ใดขัดขืนทางศาสนาก็ทำพิธีสาปแช่ง และบางทีก็มีพิธีให้ขุนนางเข้ากระทำสัตย์สาบานที่จะไม่ทำการรบในบางระยะเวลา เช่น ในวันนักขัตฤกษ์สำคัญ ๆ มาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 11 มีประกาศระงับการรบเพื่อพระผู้เป็นเจ้า (Truce of God) เพิ่มขึ้นอีกคือห้ามทำการรบตั้งแต่พระอาทิตย์ตกวันพุธ ไปจนถึงพระอาทิตย์ขึ้นวันจันทร์ การรบบก็ลดลง นอกจากนี้ให้หยุดรบในวันเทศกาลสำคัญ ๆ เช่น คริสต์มาส หรือ อีสเตอร์ (Easter) คือวันพระเยซูฟื้นคืนชีพ (รวมทั้งนี่ก็เจตนาให้ประชาชนได้มีเวลาทำมาหากินโดยสงบเป็นระยะเวลา นานพอสมควร เป็นการแสดงความพยายามของทางการศาสนาที่จะยุติ หรือลดสงครามและ

---

¹⁸ ระบบนี้มีบทบัญญัติหรือระเบียบปฏิบัติคือความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าและกษัตริย์ ให้ความช่วยเหลือคนอ่อนแอ เช่น เด็ก และสตรี รักษาความยุติธรรม ปกป้องคริสต์ศาสนาทุกวิถีทาง และมีความกล้าหาญ สุภาพ และเมตตากรุณา.

ยังมีการชักชวนประกอบกรุกศ เช่น ให้ความช่วยเหลือคุ้มครองคนจน และเด็กกำพร้า เป็นต้น สำหรับอาวูร์ที่สำคัญที่ทางการศาสนาจะปราบปรามผู้ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งก็คือโทษทางศาสนา **บัพพานิยกรรม** (excommunication) ผู้ผิดบาปมิให้ศาสนิกชนอื่นเกี่ยวข้องกับ ทำพิธีสาปแช่งวิญญาณของผู้ผิด ตายก็ไม่ให้ฝังบริเวณวัด ก่อนตายก็ไม่ให้พระไปทำพิธีรับสารภาพบาป ซึ่งเป็นที่เกรงกลัวของศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้ผิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ครองรัฐ ก็ยังมีอีกโทษหนึ่งคือ **Interdict** ประกาศว่าแดนนั้นทั้งแดนเป็นแดนนอกศาสนา ห้ามทำพิธีศาสนา พระที่เกรงกลัวก็หนีออกจากเมือง ประชาชนกลัวบาปก็โกรธเคืองประมุขที่ทำให้ตนต้องโทษด้วย อาจเป็นเหตุให้เกิดการขบถลางได้

สรุปหน้าที่และความรับผิดชอบ

ของลอร์ด	ของข้า
<ol style="list-style-type: none"> 1. คุ้มครองข้า 2. จัดกระบวนการยุติธรรม 3. ให้ความดูแลคุ้มครองทายาทของข้าชั้นรอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รับใช้ในกองทัพของข้า (ปีหนึ่ง 40 วัน) 2. จ่ายเงิน (“aid”) : เพื่อเป็นค่าไถ่ลอร์ดหรือถ้าจำเป็นก็ใช้จ่ายในการแต่งตั้งบุตรชายคนโตเป็นอัศวิน และเพื่อเป็นเงินสินสอดของลูกสาวคนโต 3. ลูกชายคนโตของครอบครัวที่ได้ครองที่ดินสืบต่อจากบิดาจะต้องจ่ายเป็นเงินที่เรียกว่า “Relief”

การตัดสินคดีและการทำสงคราม

การตัดสินคดีในสมัยศักดินาสวามิภักดิ์มีความแตกต่างจากสมัยโรมันอยู่บ้าง โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติในการวางตัวบทกฎหมาย การตัดสินคดีจะทำโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งต่อไปนี้

1. ตัดสินโดยการต่อสู้ ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา หรือตัวแทนของทั้งสองฝ่ายจะต่อสู้กันตัวต่อตัว ผลของการต่อสู้นี้จะชี้ขาดว่าผู้ใดแพ้ชนะ

2. การสืบพยาน หรือการปฏิญาณตน ผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหาจะต้องรวบรวมกลุ่มคนที่จะสาบานได้ว่าคนของฝ่ายตนบริสุทธิ์ให้ได้มากที่สุด ซึ่งลักษณะการดังนั้นก็เหมือนกับ การเป็นพยานโจทก์และจำเลยในปัจจุบัน

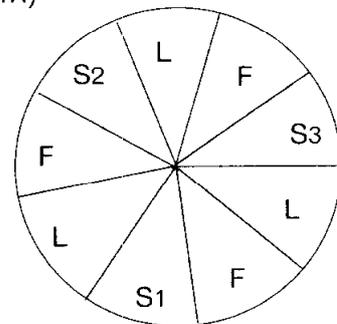
3. การพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องถือแห่งเหล็กร้อน ๆ ไว้ในมือหรือเดินลุยไฟ ล้างหยิบก้อนหินในหม้อน้ำเดือด ถ้าบาดแผลที่ได้รับสามารถรักษาได้อย่างรวดเร็วก็เท่ากับเป็นการพิสูจน์ตัวเองว่าบริสุทธิ์ ถ้าไม่เป็นดังนั้นก็หมายความว่า เป็นผู้ผิดอย่างเต็มที่

สงครามจะเกิดขึ้นเป็นปกติวิสัยของสมัยกลาง บางครั้งก็เป็นการต่อสู้ระหว่างสองอาณาจักร หรือกษัตริย์ต้องการลดอำนาจและปราบวิเศษลที่ทรยศ สงครามส่วนใหญ่จะเป็นการ สงครามเฉพาะคู่กรณีคือ พิวตัลลอร์ด หรือระหว่างลอร์ด และวิเศษลเท่านั้น การต่อสู้ไม่มี อันตรายมากนัก จะมีเกราะที่แข็งแรงสกัดกันของมีคม เมื่อถูกจับได้ก็จะเพียงถูกกักไว้เรียก ค่าไถ่ ไม่มีการประหารชีวิต ดังนั้น พวกที่ได้รับความลำบากก็คือชาวนา เพราะทำให้การทำ ไร่นาหยุดชะงัก พืชผลเสียหาย พระจึงพยายามช่วยด้วยการจำกัดเขตของสงคราม และทำให้ มีวันสงบศึกในนามของพระเจ้าผู้เป็นเจ้านัดกล่าวแล้ว

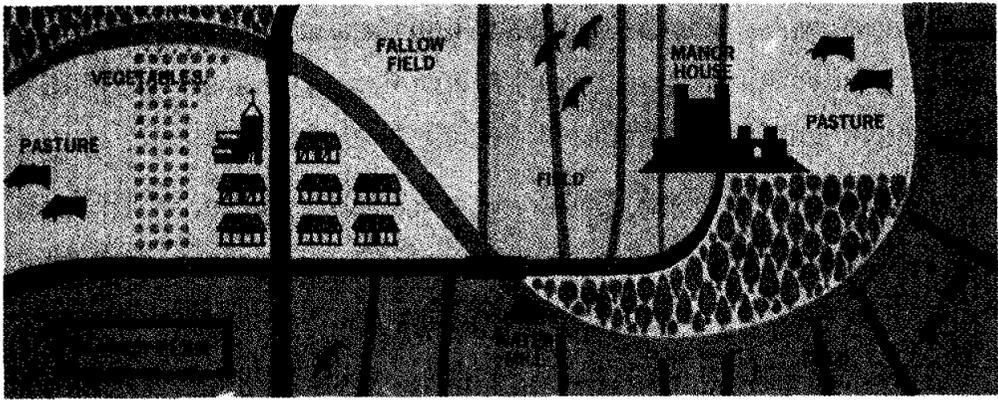
ระบบแมนเนอร์, ระบบคฤหาสน์ (Manorialism)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นพร้อมกับการปกครองแบบฟิวตัล เนื่องจากความ ขาดแคลนที่ดินสมบูรณ์ทำให้เกิดความคิดเรื่องการปลูกพืชหมุนเวียน และการแบ่งที่ดินเป็น เขตพวกทาสติดที่ดิน (serfs) จะได้รับส่วนแบ่งจากการแบ่งเขตหนึ่งเขต ส่วนที่สองถูกส่งให้ ลอร์ดเจ้าของแมนเนอร์ และส่วนที่สามปล่อยไว้ว่างไว้ (ตามภาพ)

L = Lord (ลอร์ด)
F = Fallow (ที่ว่าง)
S1 = ครอบครัวยุโรปคนที่ 1
S2 = ครอบครัวยุโรปคนที่ 2
S3 = ครอบครัวยุโรปคนที่ 3

เซิร์ฟ (1, 2, 3) หมายถึง 1 ครอบครัวจะรับผิดชอบ ที่ดิน 2 ส่วน ได้รับผลิตผล 1 ส่วน และแบ่งให้ลอร์ด 1 ส่วน หมุนเวียนกันไปดังนี้ทุกปี

(ที่มา : Anatole G. Mazour, Men and Nations)

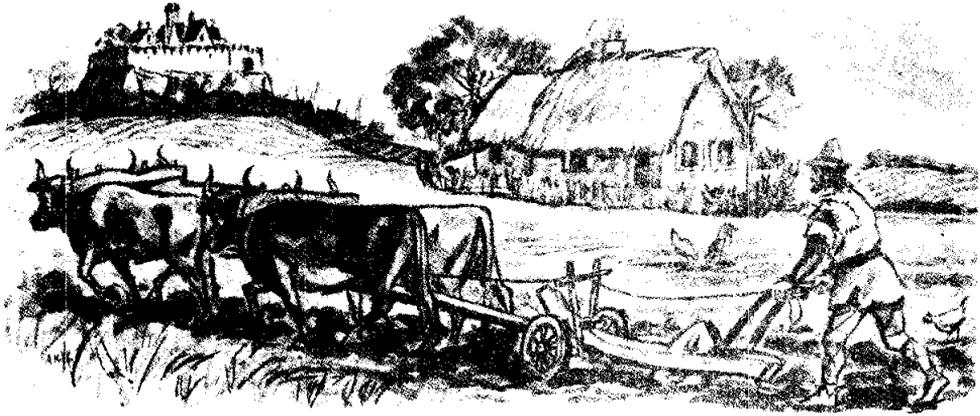
ความหมายโดยสรุปคือระบอบฟิวดัลนั้นจะเกี่ยวข้องกับการเมืองและการทหาร ส่วนแมนเนอร์หมายถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เริ่มจากการมีพื้นที่ดินขนาดใหญ่ที่รวมหมู่บ้านเข้าด้วยกัน แมนเนอร์จึงเป็นหน่วยเศรษฐกิจของยุคกลาง ส่วน “fief” เป็นหน่วยการเมือง “fief” เล็ก ๆ อาจมีเพียง 1 แมนเนอร์ แต่ fief ใหญ่จะมีหลายแมนเนอร์

คำว่า “manor” จะมีความหมายรวมถึงปราสาท หมู่บ้าน และเนื้อที่ดินเป็นของลอร์ดทั้งหมด เป็นสถานที่ซึ่งลอร์ดและครอบครัว คนรับใช้ ทหารและเชิฟของตนดำรงชีวิตอยู่ ดังภาพของแมนเนอร์ในฝรั่งเศสที่จะกล่าวถึงต่อไป นี้ ก็จะมีลักษณะเหมือนแมนเนอร์ในส่วนต่าง ๆ ของยุโรป

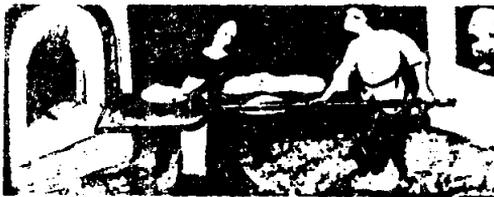
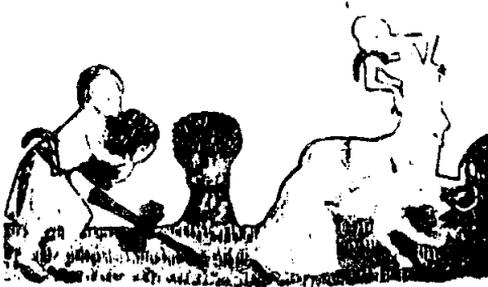
นั่นก็คือจะมีปราสาทของลอร์ดอยู่กลาง ล้อมรอบด้วยกระท่อมของชาวนารวมกันเป็นหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งโรงเรียน โรงเรียนเล็ก วัดเล็ก ๆ และบ้านสำหรับพระประจำหมู่บ้าน รอบนอกของหมู่บ้านก็คือทุ่งไถสำหรับการเกษตร ทุ่งหญ้าและป่าไม้ เนื้อที่ใช้เพาะปลูก 1 ใน 3 จะถูกกันไว้สำหรับลอร์ดอาจจะรวมอยู่ในเนื้อที่เดียวกัน หรือกระจายกันอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของแมนเนอร์ก็ได้ ส่วนที่ดินที่เหลือก็จะจำแนกแจกจ่ายกันระหว่างชาวนาในหมู่บ้าน สำหรับทุ่งหญ้าและเนื้อที่ว่างเปล่าอื่น ๆ รวมทั้งบริเวณป่าไม้ก็จะถือเป็นที่ดินส่วนกลางที่ลอร์ดหรือชาวนาจะใช้ก็ได้

อย่างไรก็ดี ในบางครั้งก็อาจมีความสับสนกันบ้างเกี่ยวกับสถาบันหลักทั้งสอง ในสมัยกลาง คือ ระหว่างคำว่า “Village” และ “manor” ซึ่งจะอธิบายในที่นี้ว่า “Village” หรือหมู่บ้านนั้นก็คือ หน่วยพื้นฐานเศรษฐกิจของชาวนาประกอบด้วยกลุ่มก้อนประชากรเริ่มตั้งแต่จำนวนหนึ่งไหลขึ้นไป จนกระทั่งครอบครัวชาวนาจำนวนหลายร้อยที่อาศัยอยู่รวมกัน ในบางกลุ่มจะมีคนที่ยากจนกว่าหรืออาจจะเป็นหมู่ที่แยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว อาศัยอยู่ในฟาร์มที่แยกเป็นส่วน ๆ หรือเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ก็ได้ เราถือว่าการดำรงชีวิตแบบหมู่บ้านนี้คือการดำเนินชีวิตแบบปกติที่สุดของแบบเกษตรกรรมสมัยกลาง

ชีวิตในแอมเนอร์

ขานาใช้ไถที่ทำด้วยไม้ซึ่งหนักมากเทียมวัวตั้งแต่ 4 ถึง 8 ตัว

ขานาไถนา ทำขนมปัง ไม้แปรง

ขุนนางเล่นหมากรุก มิดนตรีซั๊กล่อม

สำหรับ “manor” นั้น เป็นหน่วยประติษฐ์ กล่าวคือเป็นการรวมหน่วยอรรถคดีและแสงหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ควบคุมโดยลอร์ดเพียงผู้เดียว ลอร์ดอาจเป็นกษัตริย์เป็นตุ๊กหรือเคานท์เป็นบิชอปหรือเป็นเจ้าวัด หรือไม่ก็เป็นบารอนชั้นผู้ใหญ่อาจจะมีแมนเนอร์ภายใต้การปกครองที่มีขนาดใหญ่กว่าหรืออาจจะเป็นเพียงอัศวินธรรมดา ซึ่งมีแมนเนอร์ขนาดเล็ก 2-3 แห่ง คำว่าแมนเนอร์นี้ในบางครั้งก็อาจจะถูกนำไปใช้ในความหมายเดียวกับ “village” ทั้ง ๆ ที่บางครั้งแมนเนอร์นั้นอาจจะประกอบด้วยหมู่บ้านสองสามหมู่บ้านหรือมากกว่านั้น ในบางโอกาส “Village” ก็อาจจะถูกแบ่งออกเป็นแมนเนอร์สองแมนเนอร์หรือมากกว่านั้น อย่างไรก็ตามระบบเกษตรกรรมประจำวัน เช่น การไถ การปลูกและการเก็บเกี่ยวนั้นมักจะขึ้นอยู่กับระบบการบริหารในหมู่บ้าน ในขณะที่เรื่องเกี่ยวกับหน้าที่กฎหมายและชบวนการทางกฎหมายและการเมืองนั้นมีพื้นฐานจากแมนเนอร์

ความด้อยทางการเกษตรของสมัยฟิวด์ล

- 1) การใช้ทาสติดที่ดินทำงานจะไม่กำหนดให้ทำในที่ดินผืนใหญ่ผืนเดียว แต่จะให้ทำที่โน่นที่นี้บ้าง ทำให้เสียเวลา เสียแรงงาน และไม่ได้ผลเต็มที่
- 2) เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรยังล้าหลัง เช่น ไถ เคียว ส่วนใหญ่ทำด้วยไม้หรือเหล็กที่ยังไม่มีการปรับปรุงให้แหลมคม
- 3) ยังไม่รู้จักการปรับปรุงที่ดินเพื่อไม่ให้ดินจืด ในสมัยนั้นอย่างดีที่สุดก็คงใช้เพียงระบบการทำนาสามแปลง (Three-Fields System) คือการแบ่งที่ดินเป็นสามแปลงใช้เพาะปลูกเพียงสองแปลง พักว่างให้ที่ดินฟื้นตัวแปลงหนึ่ง ครั้นฤดูกาลต่อมาจึงใช้ที่ดินว่างผืนนั้นแล้วปล่อยแปลงอื่นว่างแทน

ชวานากับเครื่องมือทำงาน

(ที่มา : John B. Harrison and Richard E. Sullivan. A Short History of Western Civilizations)

4) ขาดการค้าขายในระหว่างที่ระบอบฟิวต์ลแพร่หลายในยุโรประหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 9-11 นั้นการค้าเกือบจะหยุดชะงักทั้งหมด เพราะตามคฤหาสน์ (Manor) ต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองได้อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องติดต่อกับภายนอก ส่วนนักรบก็ต้องออกทำศึกสงครามไม่มีเวลาสำหรับการสร้างงาน สร้างสะพาน ถนนหนทางให้ดี การค้าติดขัดและไม่ปลอดภัย ทั้งขุนนางและเจ้าผู้ครองต่างเรียกเก็บภาษีค่อนข้างสูงทำให้สินค้าราคาแพง พ่อค้าหมดกำลังใจในการพัฒนาสินค้าของตน

ความเสื่อมของระบอบฟิวต์ล

ระบบฟิวต์ลเริ่มเสื่อมลงภายหลังคริสต์ศตวรรษที่ 15 เนื่องจากการเริ่มมีประเทศชาติ และระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) อำนาจการปกครองถูกรวบรวมเข้าสู่ศูนย์กลาง (Central Government) คือการมีประมุขหรือพระมหากษัตริย์เป็นผู้บัญชางาน

1. สงครามครูเสดทำให้ระบบฟิวต์ลอ่อนลง เพราะพวกขุนนางต้องออกไปรบ กษัตริย์เพิ่มพูนอำนาจของตนขึ้นเรื่อย ๆ
2. ความเจริญทางการค้าทำให้ระบบช่วยตนเองของแมนเนอร์ลดความสำคัญลง
3. ความเจริญเติบโตทางการค้าทำให้เกิดมีเมืองใหม่ ๆ พวกเซอร์ฟมองหาที่ใหม่ที่จะไปหากิน และมีโอกาสเป็นอิสระมากขึ้น (อยู่ในเมือง 1 ปี 1 วัน พวกเซิร์ฟจะซื้ออิสรภาพได้)
4. พวกพ่อค้าที่ทำการค้ามั่งคั่งขึ้นมีความต้องการรัฐบาลแห่งชาติที่สามารถส่งเสริมสภาพการณ์ทางการค้าให้รุ่งโรจน์ที่สุด
5. การผลิตกระสุนปืนทำให้อัศวินสวมเกราะ และบ้อมปราการหมดความหมาย
6. โรคระบาดในศตวรรษที่ 14 ทำให้ประชากรลดลง ทำให้พวกเซิร์ฟมีโอกาสเลือกงานได้มากขึ้น เพราะจำนวนกรรมกรแรงงานลดลง

2.3 คริสต์ศาสนา

เมื่ออาณาจักรโรมันตะวันตกล่มใน ค.ศ. 476 นั้น สถาบันที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของประชาชนต่อมานับเป็น 1,000 ปี¹⁹ คือคริสต์ศาสนาโดยเฉพาะนิกายโรมัน

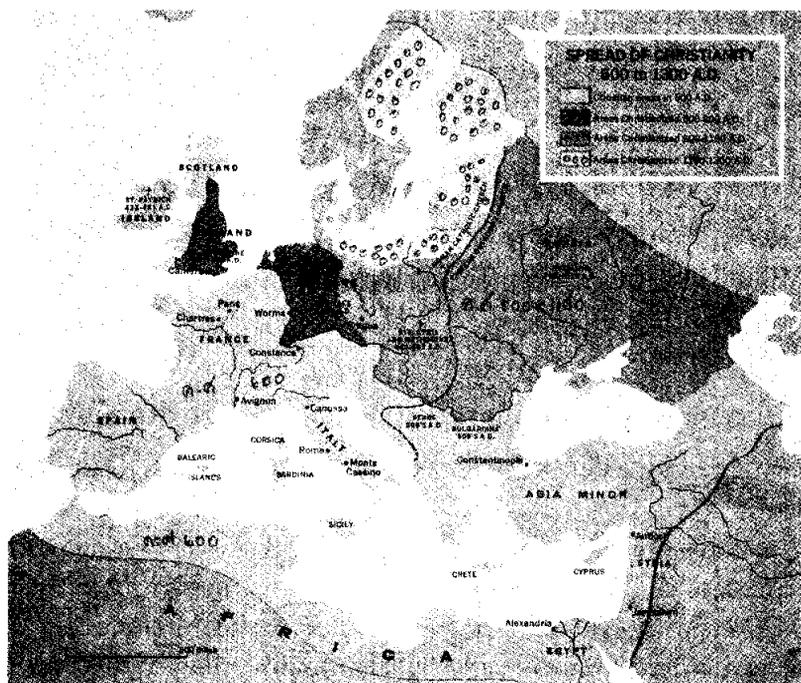
¹⁹ คริสตศาสนิกชนจะต้องรับศีล 7 ประการ (Seven Sacraments) คือ ศีลล้างบาป (Baptism) เป็นการชำระล้างบาปตั้งแต่วัยเด็กเพื่อความบริสุทธิ์ของดวงวิญญาณ ศีลสง่า (Confirmation) คือการประกาศตนเป็นคริสตศาสนิกชน ศีลสมรส (Matrimony) เป็นศีลในการสมรสของคู่บ่าวสาว ศีลบทสุดท้าย (Extreme Unction) เป็นพิธีสารภาพบาป นอกจากนี้คือศีลมหาสนิท เป็นการรำลึกถึงวันสิ้นพระชนม์ของพระเยซู และศีลแก้บาป เป็นการล้างบาปเป็นคราว ๆ ไป เมื่อทำผิดในชีวิตประจำวัน และศีลสำหรับนักบวชคือศีลบวช (Holy Orders).

คาทอลิกจะเป็นสถาบันที่ทรงอำนาจยิ่งใหญ่ตลอดยุคกลางหรือมัธยมสมัย

ผู้นำคริสตศาสนาเข้าสู่กรุงโรมคือเซนต์ปีเตอร์ (St. Peter) ในขั้นต้นต้องเผชิญการต่อต้านอย่างหนัก แต่ต่อมาชาวโรมันก็ยอมรับ กรุงโรมกลายเป็นศูนย์กลางของคริสตศาสนา จักรพรรดิโรมันบางพระองค์ต่อต้านและกดขี่ข่มเหงคริสตศาสนิกชน แต่บางพระองค์กลับยอมรับ เช่น พระจักรพรรดิคอนสแตนติน (Constantine) และในสมัย พระจักรพรรดิธีโอโดซิอุส (Theodosius) ได้ทรงยอมรับคริสตศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และต่อมาคริสตศาสนาก็แพร่ขยายออกนอกจักรวรรดิโรมันไปสู่ดินแดนอื่นด้วย

อนารยชนที่ยอมรับคริสตศาสนาคือแฟรงค์ (Franks) ในสมัยกษัตริย์โคลวิส (Clovis) ในคริสต์ศตวรรษที่ 5 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 8 เมื่อซาร์เลอมาญ กษัตริย์แฟรงค์ผู้ทรงได้รับการสถาปนาจากสันตปาปาเป็นจักรพรรดิโรมันได้ปราบปรามชาวแซกซอนในดินแดน ซึ่งต่อมาคือเยอรมนี ได้มีบัญชาให้ประชาชนหันมานับถือคริสตศาสนา ครั้นถึงคริสต์ศตวรรษที่ 11 คริสตศาสนาก็แพร่ขยายครอบงำยุโรปตะวันตกทั้งหมด

สำหรับประชาชนในยุโรปตะวันออก หรือคือจักรวรรดิโรมันตะวันออก ที่มีกรุงคอนสแตนติโนเปิลเป็นเมืองหลวง มีประชาชนเป็นพวกเชื้อสายสลาฟ ซึ่งมีทั้งชาวเซิร์ป (Serbs)

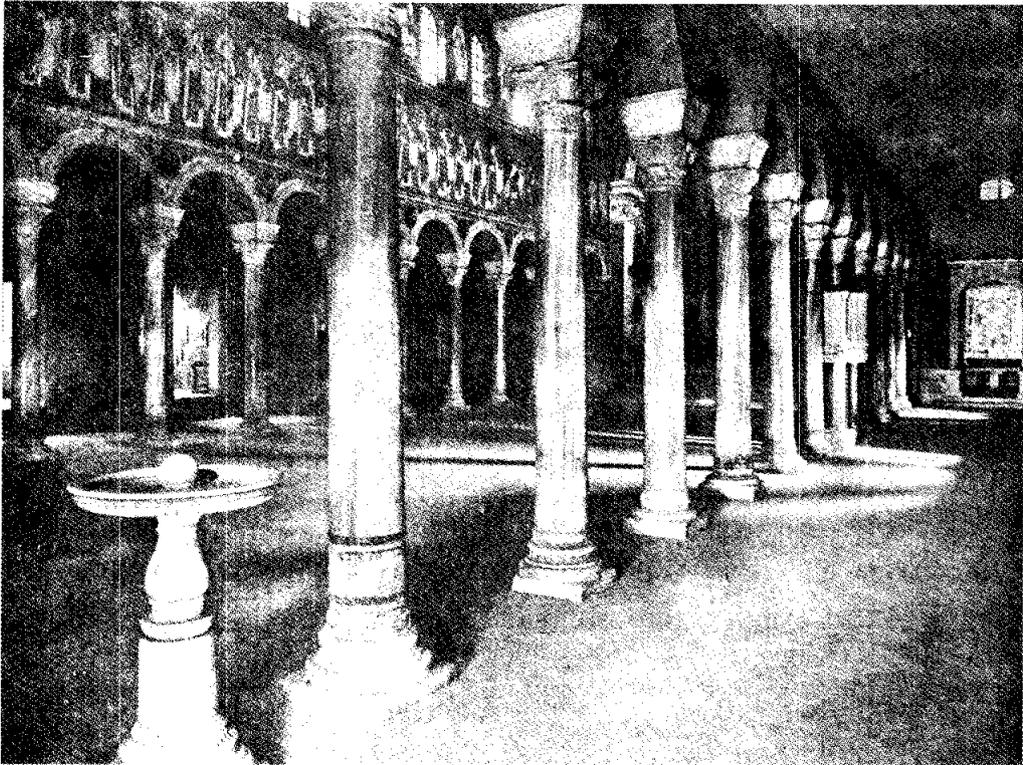

(ที่มา : Anatole G. Mazour & John M. Peoples, Men and Nations), p. 147.

บุลการ์ (Bulgars) และรัสเซีย (Russians) ต่างยอมรับคริสต์ศาสนาด้วยแต่เรียกนิิกายที่นับถือทางภาคตะวันออกนี้ว่า “กรีก ออร์ทอดอกซ์” (Greek Orthodox)

สาเหตุที่แยกออกเป็น 2 นิกาย ก็เพราะการแก่งแย่งกันเป็นใหญ่ทางศาสนาเนื่องจากสังฆราชแห่งโรม (Bishop of Rome) ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่าสันตปาปา (Pope) อ้างพระองค์ว่าเป็นประมุขของศาสนา ฝ่ายสังฆราชที่คอนสแตนติโนเปิล (Bishop of Constantinople) หรือต่อมาใช้ตำแหน่งว่าพาทริอาร์ค (Patriarch) ก็ถือว่าเป็นผู้ดูแลคริสตศาสนิกชนทางฝ่ายตะวันออก ดังนั้นการปฏิบัติต่าง ๆ ของทั้งสองภาคจึงแตกต่างกันจนต้องแยกจากกันอย่างเด็ดขาดใน ค.ศ. 1054 โดยทางตะวันตกเรียกว่าโรมันคาทอลิกฝ่ายตะวันออกเรียกว่า กรีกออร์ทอดอกซ์

สันตปาปาประมุขแห่งนิกายโรมันคาทอลิกนั้น จะประทับอยู่ที่วังวาติกัน (Vatican) ในกรุงโรมถือว่าเป็นทายาทสืบต่อจากเซนต์ปีเตอร์ สาวกของพระเยซูที่เข้าไปประดิษฐานคริสต์

ภายในวัดคริสเตียนยุคแรก เป็นเสาแบบบาซิลิกา (basilica) ตามแบบสถาปัตยกรรมโรมัน ลักษณะเป็นห้องประชุมมีกำแพงสูง มีหน้าต่างและหลังคาโค้งพร้อมกับภาพเขียนสีและโมเสกประดับประดาอยู่ด้วย (ที่มา : John B. Harrison and Richard E. Sullivan. *A Short History of Western Civilization*)

ศาสนาในกรุงโรมตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 การเลือกตั้งสันตปาปาจะเป็นหน้าที่ของที่ประชุมคาร์ดินัล (College of Cardinals) คือพระราชาคณะมีตำแหน่งสังฆราช (Bishops) และมหาสังฆราช (Archbishops) เป็นต้น

อิทธิพลของศาสนา

ตั้งแต่เกิดเข้าพิธีแบปติสต์ (baptism) จนตายและถูกฝัง ชีวิตของประชาชนถูกควบคุมโดยศาสนจักร ในสมัยกลางเกือบทั้งสมัย ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเดียวที่ยอมรับเป็นทางการในยุโรป พวกนอกศาสนาหรือพวกที่ไม่เชื่อตามคริสต์ศาสนาจะถูกลงโทษโดยวิธีการขับพาศนียกรรม (excommunication) คือการถูกขับออกจากศาสนา และไม่ได้รับอนุญาตให้ประกอบพิธีกรรมใด ๆ บุคคลเหล่านี้จะถูกทรมานด้วยความกลัวที่ว่าจะถูกลงโทษอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด วิธีลงโทษอีกแบบหนึ่งคือ “interdict” คือการที่วัดไม่ยอมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาให้แต่ยังไม่ถึงขั้น “excommunication” วิธี “interdict” นี้บางกรณีอาจตัดกลุ่มชนออกไปจากศาสนาได้ การลงโทษแบบรุนแรงนี้ทำให้ประชาชนเกรงกลัว เชื่อฟังศาสนาและทำให้คริสต์ศาสนามั่นคงเป็นปีกแผ่นอยู่ได้

บทบาทของศาสนาในทางเศรษฐกิจ

วัดมั่งคั่งเพราะปัจจัยต่อไปนี้ คือ

1. เก็บภาษีโดยตรงจากประชาชนเรียกว่า “tithe” ซึ่งเอามาจากคำในภาษาแองโกลแซกซันว่า “tenth” คือประชาชนต้องเสียภาษี tithe ให้แก่วัดเป็นจำนวน 10 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ทั้งหมด
2. บรรณาการที่ดินที่วัดได้จาก กษัตริย์ ขุนนาง และจากพวกมั่งมี รวมทั้งทรัพย์สินของผู้ที่มาบวชและเข้ามาอยู่ในสำนักสงฆ์นั้น

บทบาททางการเมือง

1. สันตปาปามีอำนาจปกครองโดยดินแดนกว้างขวางในอิตาลีโดยตรง ทางศาสนาพยายามที่จะจำกัดการสู้รบระหว่างขุนนาง (Feudal War) ให้น้อยลง โดยประกาศ “การสงบศึกของพระเจ้า” (Truce of God) ห้ามการต่อสู้ตั้งแต่คืนวันพฤหัสบดีถึงเช้าวันจันทร์ทุกสัปดาห์

2. โดยเหตุที่วัดได้ครองดินแดนเป็นอันมาก วัดจึงเข้าไปมีส่วนพัวพันกับการต่อสู้แข่งขันระหว่างขุนนาง ในสมัยศักดินาสวามิภักดิ์ของยุโรป

3. ศาสนจักรอ้างอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์เหมือนขุนนางและกษัตริย์ในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจสวมมงกุฎให้แก่กษัตริย์และถอดถอนกษัตริย์ สันตปาปาอ้างอำนาจนี้ได้ นับตั้งแต่สันตปาปาลีโอที่ 3 (Leo III) ทำพิธีสวมมงกุฎให้แก่ชาร์เลอมาญ ในปี ค.ศ. 800 และสันตปาปาจอห์นที่ 12 (John XII) สวมมงกุฎให้พระเจ้าออตโต (Otto) เมื่อปี ค.ศ. 962

4. ทางวัดจัดให้มีระบบศาลพิจารณาคดีเองและอ้างสิทธิในการพิจารณาความทั้งทางศาสนาและทางโลกให้แก่สมาชิกของคณะสงฆ์ (member of the clergy)

โครงสร้างของศาสนจักร

หน่วยที่เล็กที่สุดในการปกครองศาสนจักร²⁰ ก็คือ “parish” ซึ่งมีพระชั้น “priest” (หรือ paster) เป็นผู้ควบคุมดูแล “parish” หลาย “parish” รวมกันเป็น “diocese” ซึ่งมีควบคุมดูแลคือ “bishop” และทุก dioceses ในมณฑลหนึ่งจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของ “archbishop” ต่อจากตำแหน่ง “archbishop” ก็คือ “cardinal” แต่งตั้งโดยสันตปาปาและมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสันตปาปา ต่อจาก Cardinal ก็คือสันตปาปาเป็นหัวหน้าสูงสุดของศาสนจักร เมื่อสันตปาปาสิ้นพระชนม์ลงคาร์ดินัลทั้งหมดจะประชุมกันเพื่อเลือกตั้งสันตปาปาองค์ใหม่²¹ ให้เป็น “new supreme Pontiff”

ตลอดยุคกลาง บิชอปแห่งโรม (หรือสันตปาปาแห่งโรมในสมัยต่อมา) ได้มีอำนาจเหนือบิชอปองค์อื่น และกลายเป็น supereme pontiff ในทางศาสนจักร

---

²⁰ คำที่ควรรู้เพิ่มเติมคือโบสถ์ โบสถ์คริสเตียนที่สำคัญ คือ โบสถ์ที่กรุงเยรูซาเล็มต่อมาคืออันติออกอเล็ก-ซานเดรีย อีเฟซุส คอรินธ์ โบสถ์คริสเตียนที่สร้างในกรุงโรมจะสร้างในสมัยจักรพรรดิคลอดิอุส (ค.ศ. 41-54) แต่ละแห่งมีบาทหลวงสมณศักดิ์ลดหลั่นกันคือบิชอป (Bishop) เป็นใหญ่ที่สุดคือว่าสืบเชื้อสายจากศาสนทูตเซนต์ปีเตอร์ พรึสต์ (Priests) คือบาทหลวงธรรมดาเป็นใหญ่ในโบสถ์ท้องถิ่น ถัดมาคือดีคอน (Deacons) เป็นผู้ช่วยบาทหลวงคอยดูแลคนยากจน

ส่วนโป๊ป (Pope) เดิมใช้เรียกบิชอปองค์ใดก็ได้ ต่อมาเรียกเฉพาะสันตปาปาที่โรมเท่านั้น

คัมภีร์ไบเบิล เป็นบันทึกคำสอนของเซนต์ปอล เมื่อประมาณ ค.ศ. 50-62 ชั้นเดิมยังไม่ได้บันทึกทั้งประวัติและคำสอนของพระเยซูเพราะยังเป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา ต่อเมื่อคนรุ่นนั้นค่อยหมดไปจึงต้องมีการบันทึกไว้ ส่วนมากที่มีได้นับถือคริสต์ศาสนาจะเรียกว่า พวกนอกรีต (Heresy).

²¹ เช่น ค.ศ. 1958 คือพระสันตปาปาจอห์นที่ 23 (John XXIII).

พวกพระ (priest) บิชอป (bishop) อาร์ชบิชอป (archbishop) คาร์ดินัลและสันตปาปา จัดเป็นพระที่เกี่ยวข้องกับทางโลก (secular clergy) โดยเหตุที่ต้องดำรงชีวิตและทำงานเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของฆราวาส พระอีกประเภทหนึ่งคือพระที่แท้จริง regular clergy ซึ่งรวมนางชีด้วย พระโดยแท้จริงนี้จะตัดโลกภายนอกและมีชีวิตอยู่ในระเบียบข้อบังคับโดยเฉพาะของทางศาสนา

สำนักสงฆ์ในยุคกลาง

สำนักสงฆ์นิกายโรมันคาทอลิกแบ่งออกเป็น

ก. **สำนักเบเนดิกไทน์ (Benedictines)** เริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 6 จากการที่พวกคริสเตียนถูกรบกวนเนื่องจากความเสื่อมและขาดระเบียบของจักรวรรดิโรมันทั้งที่อานาตอลียและกรีกโบราณในที่สุดด้วย คริสเตียนกลุ่มหนึ่งจึงคิดตัดขาดจากโลก ดำรงชีวิตสันโดษอุทิศให้ศาสนามีผู้นำคือเซนต์เบเนดิก (St. Benedict) วางระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติตามกฎของเซนต์เบเนดิก (The Rule of St. Benedict) เป็นพระที่มีชื่อเรียกว่า “monk” อยู่รวมกันในสำนักสงฆ์ที่เรียกว่า “monasteries” ถือเป็นกำเนิดของ “Monasticism” ปฏิญาณตนว่า

1. จะสละทรัพย์สินสมบัติทั้งปวง
2. รักษาพรหมจรรย์ (แต่งงานไม่ได้)
3. จะต้องเชื่อฟังหัวหน้าสำนักคือ “abbot”
4. ทำงานโดยใช้แรงกายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

พระในสำนักสงฆ์เหล่านี้ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในยุคกลางเป็นอย่างมากโดย

1. ส่งเสริมการศึกษาด้วยการจัดตั้งโรงเรียน คัดลอกเอกสารโบราณ และรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของกรีกและโรมัน
2. แจกจ่ายอาหารและให้ที่พักแก่คนยากจน คนเจ็บ เด็กกำพร้าและแม่หม้าย
3. สำนักสงฆ์จะเปิดต้อนรับผู้เดินทาง คนที่ได้รับบาดเจ็บและคนเจ็บเป็นประจำ
4. พระจะไถ่หวานที่ดินและเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านอื่น ๆ โดยนำเอาวิธีเพาะปลูกที่ได้ผลดีที่สุดมาใช้
5. คณะมิชชันนารีของ monk สามารถชักจูงพวกนอกศาสนาให้หันมานับถือศาสนาคริสต์เป็นจำนวนมาก

ข. **สำนักเทมปลาร์ (Templars) และฮอสปิแทร์เลอร์ (Hospitalers)** เป็นสำนักที่ตั้งขึ้นระหว่างสงครามครูเสด พวกเขาเป็นทั้งพระและนักรบในสงครามซึ่งถือว่าเป็นเพื่อศาสนา ฝ่ายพวกฮอสปิแทร์เลอร์เป็นพวกช่วยรักษาพยาบาลทหารและประชาชนฝ่ายตนที่บาดเจ็บ

ค. **สำนักฟรานซิสกัน (Franciscans) และโดมินิกัน (Dominicans)** เริ่มขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่เซนต์ฟรานซิสแห่งแอสซีซี (St. Francis of Assisi) และเซนต์โดมินิคบัญญัติไว้ เป็นสงฆ์ที่ออกชู้ดงค์ รับประทานอาหารและเผยแพร่คริสต์ศาสนา โดยมากฟรานซิสกันจะแพร่หลายในหมู่คนจน ส่วนโดมินิกันแพร่หลายไปสู่ชนชั้นสูงและมีการศึกษา

ความขัดแย้งในเรื่องการแต่งตั้งตำแหน่งทางศาสนา

ความขัดแย้งระหว่างสันตปาปา กษัตริย์และขุนนาง เกิดจากการที่วัดมีฐานะเป็นทรัพย์สินของขุนนางที่ให้ที่ดินแก่วัดด้วย ดังนั้นวัดจึงมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อขุนนาง ในขณะที่ต้องอยู่ในอำนาจของสันตปาปา เหตุนี้เอง สันตปาปา กษัตริย์ และขุนนางจึงเกิดพิพาทว่าผู้ใดควรมีอำนาจแต่งตั้งหัวหน้าพระ เพราะกษัตริย์ก็ทรงถือว่าสงฆ์ทำประโยชน์ในที่ดินของพระองค์จึงควรทำพิธีถวายความสวามิภักดิ์ตามระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ ฝ่ายสันตปาปาก็อ้างว่าสงฆ์เป็นบุคลากรทางฝ่ายพระศาสนา ไม่ควรต้องเคารพบุคคลฝ่ายราชอาณาจักร

การพิพาทนั้นมาถึงจุดวิกฤตในศตวรรษที่ 11 ในสมัยสันตปาปาเกรกอรีที่ 7 และพระเจ้าเฮนรีที่ 4 เป็นจักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ สันตปาปาเกรกอรีประกาศห้ามกษัตริย์และขุนนางแต่งตั้งพระขึ้นดำรงตำแหน่งในศาสนจักร แต่พระเจ้าเฮนรีไม่ยอมรับประกาศนี้ สันตปาปาเกรกอรีที่ 7 จึงประกาศ excommunicate พระเจ้าเฮนรีที่ 4 ต้องยอมอ่อนข้อให้สันตปาปา และพยายามประสานรอยร้าวด้วยการเสด็จข้ามเทือกเขาแอลป์ไปยังนครคานอสซา (Canossa) ในภาคเหนือของอิตาลีที่สันตปาปาประทับอยู่ในปี ค.ศ.1077 มีเรื่องเล่ากันว่าพระเจ้าเฮนรีต้องยืนพระบาทเปล่าอยู่ในหิมะอยู่ถึง 3 วัน พระสันตปาปาจึงอภัยโทษให้ เพราะประชาชนเริ่มเห็นใจว่าพระมหากษัตริย์ทรงยินยอมกระทำถึงเพียงนั้นแล้วอาจดำเนินได้ว่าพระสันตปาปาขาดความเมตตา แต่ก็ถือว่าฝ่ายสันตปาปามีชัยชนะในการพิพาทครั้งนี้

วัดช่วยรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมโรมัน

พระทำงานในไร่และช่วยสอนชาวไร่ชาวนาถึงวิธีทำงานด้วย
(ที่มา : Thomas D. Clark et al., *America's World Frontiers*)

พระทำงานคัดลอกเอกสารด้วยมือตลอดวัน

พระช่วยเหลือผู้คนที่กำลังพากันมานั่งหน้าประตูวัดจนกว่าจะได้อาหารกลับไป
(ที่มา : Thomas D. Clark et al., America's World Frontiers)

3. ราชอาณาจักรสำคัญในยุคกลาง

3.1 ราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์สมัยออตโตที่ 1

(The Holy Roman Empire)

เมื่อราชอาณาจักรคาโรแล็งเจียนถูกแบ่งเป็น 3 ส่วนตามสนธิสัญญาแวร์ดัง ค.ศ. 843 (Treaty of Verdun) แล้ว แคว้นต่าง ๆ ทางตะวันออกของแม่น้ำไรน์ เช่น แซกโซนี (Saxony) บาวาเรีย (Bavaria) ฟรานโคเนีย (Franconia) สวาเบีย (Swabia) และลอร์เรน (Lorraine) ต่างประกาศเอกราช²² โดยเฉพาะใน ค.ศ. 911 ดยุกแห่งฟรานโคเนียคือคอนราด (Conrad) ตั้งตนเป็นกษัตริย์ไม่ขึ้นตรงต่อราชวงศ์คาโรแล็งเจียนอีกจนถึงปีที่สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 919 ศัตรูของพระองค์คือดยุกแห่งแซกโซนีได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าเฮนรีที่ 1 (ค.ศ. 919–936)²³ ทรงสร้างอำนาจมั่นคงมาถึงพระโอรสออตโตที่ 1 (Otto I) (ค.ศ. 936–973) ทรงปราบปรามเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ และกำจัดแมกยาร์ผู้รุกรานได้หมดในการรบที่เลคเฟลด์ (Lechfeld) ทำให้ออตโตได้รับการยกย่องต่อมาเป็น “ผู้ปลดปล่อย” เยอรมันและคริสตศาสนา ออตโตพยายามขยายอำนาจไปทางตะวันออก ทำให้กลายเป็นสงครามยืดเยื้อระหว่างเยอรมันและสลาวในเวลาต่อมา

ออตโตได้ทรงพบว่าผู้ที่จะช่วยบริหารราชการแผ่นดินได้ดีคือพระที่จะซื่อสัตย์ต่อพระองค์มากกว่าขุนนาง พระองค์จึงให้ที่ดินวัดทำหน้าที่ดูแลจำนวนมากและยังคัดเลือกผู้เข้าบริหารงานในวัดด้วยพระองค์เอง ทำให้พระจักรพรรดิทรงอำนาจในการแต่งตั้งพระและมอบที่ดินให้ศาสนจักรเยอรมันจึงต้องขึ้นอยู่กับฝ่ายอาณาจักรตั้งแต่นั้น และฐานะของราชวงศ์เยอรมันคือ ราชวงศ์ที่แข็งแกร่งที่สุดในยุโรปคริสตศตวรรษที่ 10 ทำให้ออตโตทะเยอทะยานที่จะสร้างมหาอาณาจักรขยายเข้าไปถึงอิตาลี และฟื้นฟูจักรวรรดิคาโรแล็งเจียนในยุโรปขึ้นมาใหม่²⁴

²² John B. Harrison and Richard E. Sullivan, *A Short History of Western Civilization* (New York : Alfred A. Knopf, 1965; pp. 225–227.

²³ เฮนรีที่ 1 ทรงได้รับสมัญญานามว่า “Henry the Fowler” เป็นกษัตริย์แซกซอนพระองค์แรกของเยอรมัน (ค.ศ. 919–ค.ศ. 936) ได้ชื่อว่าทรงเป็นกษัตริย์พระองค์หนึ่งของราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์แต่ไม่ได้ทรงรับการสวมมงกุฎ ส่วนออตโตที่ 1 พระโอรสซึ่งเป็นกษัตริย์แซกซอนพระองค์ที่ 2 ทรงได้เป็นพระจักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมัน (เยอรมัน) อันศักดิ์สิทธิ์พระองค์แรก.

²⁴ สันตปาปาจอห์นที่ 12 มีเรื่องพิพาทเรื่องที่ดินกับขุนนางและมีความประพฤติไม่ดี สันตปาปาจึงขอให้ออตโตไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในลักษณะเดียวกับที่สันตปาปาลีโอที่ 3 เคยขอให้ชาร์เลอมาญไปช่วยเหลือมาแล้วใน ค.ศ. 800 ฝ่ายออตโตก็ต้องการให้สันตปาปาสนับสนุนเพื่อความมั่นคงภายในประเทศ สันตปาปาจอห์นที่ 12 ได้ทำพิธีสวมมงกุฎถวายออตโต ทำให้พระองค์ได้เป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์แห่งชนชาติเยอรมัน (Holy Roman Empire of the German Nation) ที่เพิ่มคำว่า “Holy” เพราะเป็นการแต่งตั้งโดยสันตปาปาและจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์จึงมีฐานะเป็นจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่แทนจักรวรรดิโรมันตะวันตก.

ออกโตมหาราช จักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ทรงรับบรรณาการจากเจ้าผู้ครองแคว้นในเยอรมันและอิตาลี ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิชาร์เลอมาญคือการส่งเสริมการเรียนรู้ถึงแม้พระองค์เองจะไม่ทรงรู้หนังสือเลยก็ตาม (ที่มา : Anatole G. Mazour, *Men and Nations*)

ในอิตาลีคือการแตกแยกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยที่มีภัยรุกรานจากภายนอกคือการรุกรานจากแมกยาร์และมอสเล็ม แคว้นต่าง ๆ เหล่านี้รวมทั้งพระสันตปาปาต่างสนับสนุนออกโตให้ทรงปกครองเป็น “กษัตริย์แห่งอิตาลีใน ค.ศ. 951 และระหว่าง ค.ศ. 961 – 962 ออกโตได้เสด็จมากรุงโรม ซึ่งพระสันตปาปาจอห์นที่ 12 ทำพิธีสวมมงกุฎถวายเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์อันเป็นตำแหน่งเดียวกับกษัตริย์ราชวงศ์แคโรแลงเจียน

อาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ประกอบด้วยเยอรมัน อิตาลี และอังกาณาจเหนือเจ้าคริสเตียนพระองค์อื่น ๆ ในยุโรปตะวันตก นับเป็นพระราชวิญญูที่ติดต่อการสร้างระเบียบในเยอรมนีและอิตาลี สามารถตรวจสอบอำนาจของบรรดาเจ้าของที่ดินได้ตลอดเวลาและยุติการคุกคามจากภายนอก นับเป็นภาระสำหรับทายาทองศ์ต่อ ๆ มาพอสมควรที่จะต้องเข้มแข็งเสมอด้วยจักรพรรดิออกโตเอง ทำให้ราชวงศ์เยอรมันมีความยิ่งใหญ่ในยุโรปในฐานะของพระเจ้าจักรพรรดิของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ปกครองเยอรมนี อิตาลี และเป็นทายาทของชาร์เลอมาญผู้ยิ่งใหญ่ด้วย

จักรพรรดิออกโตสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. 973 มีทายาทปกครองต่อมา 5 พระองค์ใน ค.ศ. 1056 ทำการปราบปรามขุนนางผู้กระด้างกระเดื่องในเยอรมันและอิตาลี ดูแลศาสนจักร

ราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ภายใต้ราชวงศ์โฮเอนสตาเฟน

(ที่มา : John B. Horrison and Richard E. Sullivan, A Short History of Westrn Civilization)

ภายใต้บังคับบัญชาของจักรพรรดิ และกตตันดินแดนตะวันออก คือ โปแลนด์ โมลิเวีย ฮังการี ให้ยอมรับอยู่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิเยอรมัน นอกจากนี้คือการขยายอิทธิพลเยอรมัน ไปในยุโรปตะวันตกซึ่งแม้จะไม่มีกยอมรับว่ายุโรปทั้งหมดได้รวมกันอยู่ภายใต้พระราชอำนาจของพระจักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ทั้งหมด แต่อิทธิพลของจักรวรรดิก็ได้แผ่ขยายไปถึงฝรั่งเศส อังกฤษ และสเปน

การขยายอำนาจของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์เริ่มถูกต่อต้านในคริสต์ศตวรรษที่ 11 โดยพวกขุนนางเยอรมนีและอิตาลีที่ต้องสูญเสียอำนาจการปกครองและเสียภาษีอย่างหนัก การต่อต้านเริ่มที่อิตาลีภาคเหนือเมื่อการฟื้นฟูการค้าทำให้ขุนนางและพ่อค้ามั่งคั่ง ต่างไม่ต้องการถูกปกครองโดยบิชอปที่มีฐานะเป็นตัวแทนของพระเจ้าจักรพรรดิเยอรมันในอิตาลีอีกต่อไป เนื่องจากพระเหล่านี้จะไม่สนใจการค้าและไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาการค้าบางประการได้ พ่อค้าจึงต้องการปกครองตนเอง และดำเนินการค้าโดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ

นอกจากนี้คือการคุกคามของไวคิงส์ หรือกลุ่มนักรบนอร์มันจากภาคเหนือเข้ายึดแคว้นนอร์มันดีในฝรั่งเศสตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 10 เดินทางเลยเข้ามาถึงอิตาลีภาคใต้และซิซิลี ตั้งรัฐปกครองตนเองอย่างมีระเบียบในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ได้มุ่งยึดภาคเหนือของอิตาลีเพื่อการปกครองตนเองทั้งหมด จึงเกิดการขัดแย้งกับจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ พร้อมกับ การลุกฮือของสลอฟทางตะวันออก ฝรั่งเศสทางตะวันตก ทำให้จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ตกอยู่ในฐานะล่อแหลมและถูกทำลายอำนาจอย่างรุนแรง

ในด้านศาสนาจักรแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 10 นี้ ปรากฏมีสันตปาปาหลายองค์ประพฤติตนไม่เหมาะสม เช่น เสพสุรา ทั้งยังมีเรื่องผู้หญิงปลอมตัวเป็นชายเข้าไปรับการเลือกตั้งเป็นสังฆราชด้วย พวกบาทหลวงก็ก่อการวิวาทจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 11 จึงมีผู้คิดการแก้ไขในเรื่องนี้เป็นบาทหลวงในวัดสำคัญ เช่น ที่วัดคลูนี (Cluny) ในเบอร์กันดี (Burgundia) วัดที่โคโลญ (Cologne) วัดที่แมงส์ (Mainz) มีหัวเรียวหัวแรงสำคัญคือฮิลเดบรันด์ (Hildebrand)

พระกลุ่มใหม่ในวัดคลูนี แห่งฝรั่งเศส ค.ศ. 910 มีจุดประสงค์จะแยกตัวออกจากราชอาณาจักรเป็นที่รู้จักกันว่านิกายคลูนิแอค (Cluniac Order) แพร่หลายไปในวัดต่าง ๆ มากกว่า 300 แห่ง กำหนดแนวคิด 2 ประการคือ

1. ความบริสุทธิ์ของพระในศาสนาคือการแยกตัวออกจากการปกครองของฝ่ายอาณาจักร
2. พระคลูนิแอคจะมุ่งงานสวดเพื่อต่อต้านระบอบศักดินาสวามิภักดิ์ในศาสนา ฮิลเดบรันด์ได้รับเลือกเป็นสันตปาปาใน ค.ศ.1073 เป็นพระสันตปาปาเกรกอรีที่ 7 ได้ทำการปรับปรุงฐานะของบาทหลวงคือ

1. ห้ามบาทหลวงแต่งงาน (Celibacy) เพราะการมีครอบครัวทำให้บาทหลวงต้องพึ่งภริยาและเจ้าผู้ครองนคร ผู้ใดมีภรรยาก็ต้องหย่ากัน

2. ยกเลิกการซื้อขายตำแหน่งทางศาสนา (Simony) เช่น ตำแหน่งราชาคณะ (Bishops) แต่ให้พระ (Clergy) เป็นผู้เลือกตั้งตำแหน่งนี้แทน

3. ยกเลิกธรรมเนียม “Investiture” ที่บาทหลวงยอมเป็นวัลซ์ลของเจ้าของที่ดินใหญ่เพื่อแลกกับการได้ถือครองที่ดิน เกรกอรีเห็นว่าเป็นการเสียเกียรติของบาทหลวง และขัดกับสิทธิของสันตปาปาที่เป็นเจ้าของบาทหลวงทั้งหลาย ต่อไปนี้จึงห้ามกษัตริย์ทำพิธี “Investiture” แก่บาทหลวงอีก มิฉะนั้นจะต้องถูกขับพาศนียกรรม (Excommunication) ส่วนบาทหลวงที่ยอมทำพิธี “Investiture” ก็จะถูกไล่ออกจากศาสนาด้วย

นอกจากนี้สันตปาปาก็หันไปเป็นมิตรกับนอร์มันโดยยอมยกดินแดนบางส่วนให้แลกกับการที่นอร์มันจะต้องช่วยกันป้องกันสันตปาปาเกิดวิกฤตการณ์รุนแรงใด ๆ

การต่อต้านสันตปาปาเกิดขึ้นโดยทั่วไปในยุโรปเริ่มจากพระประจำถิ่นที่เคยบริหารงานอย่างเป็นอิสระ ต่างไม่พอใจที่สันตปาปาจะเข้ามาก้าวก่ายการปฏิบัติงานของตน ฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่เคยมีอำนาจก็รู้สึกถึงการสูญเสีย และไม่พอใจที่วัดมีที่ดินมาก ยิ่งถ้าสันตปาปาประสบความสำเร็จในการขยายอำนาจดังกล่าวแล้ว บรรดารัฐฟิวต์ลทั้งหมดก็จะเป็นอันตราย โดยเฉพาะพระจักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องการพึ่งอำนาจของศาสนจักรมาตั้งแต่ต้นย่อมจะรู้สึกเดือดร้อนมากเป็นพิเศษ

ความรุนแรงเกิดขึ้นในรัชสมัยพระจักรพรรดิเฮนรีที่ 4 (ค.ศ. 1056-1106) เมื่อสันตปาปามีสาสน์มาขัดขวางไม่ให้กษัตริย์ตั้งพระราชอาณัติแห่งเมืองมิลานและสโปเลโต ทั้งยังเรียกพระองค์ไปสอบสวนเรื่องการกดขี่พวกแซกซอน เฮนรีที่ 4 จึงเรียกประชุมบาทหลวงที่เมืองเวอรัมใน ค.ศ. 1076 ให้ปลดเกรกอรีที่ 7 สันตปาปาจึงประกาศขับพาศนียกรรมเฮนรีที่ 4 พวกขุนนางก่อการจลาจลทำให้เฮนรีต้องยอมอ่อนข้อเดินทางข้ามเทือกเขาแอลป์ไปเฝ้าสันตปาปาที่เมืองคานอสซา (Canossa) ทางภาคเหนือของอิตาลีใน ค.ศ. 1077 ประทับยืนแช่หิมะด้วยพระบาทเปล้าในหิมะถึง 3 วัน สันตปาปาจึงจำยอมยกโทษให้²⁵

การต่อสู้เพื่อสิทธิในการแต่งตั้งพระราชอาณัติ

การยอมจำนนของเฮนรีที่ 4 ต่อสันตปาปานั้นเป็นไปเพื่อการล้างแค้นภายหลัง เมื่อเดินทางกลับเยอรมันแล้ว ได้ทรงปราบปรามขุนนางทั้งหลายที่ก่อการจลาจลราบคาบ และดำเนินการเรื่อง “Investiture” ใหม่ทำให้สันตปาปาต้องประกาศขับพาศนียกรรมพระจักรพรรดิ

---

²⁵ นับเป็นการเสียเกียรติครั้งใหญ่ของพระจักรพรรดิที่ต้องลงทุนไปอ้อนวอนสันตปาปาที่เคยแต่ต้องมาอ้อนวอนให้จักรพรรดิช่วย จึงเกิดสำนวนในภาษาอังกฤษที่ผู้ยิ่งใหญ่ต้องลดเกียรติของตนเองไปอ้อนวอนผู้ที่ด้อยกว่าตนว่า “Go to Canossa”.